

HOLD UCCA

**IRTA:
GELLÉRI ANDOR ENDRE**

NAGY KÁROLY ÉS TÁRSAI KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5572-84-5 (online)
MEK-14869

TARTALOM
GELLÉRI ANDOR ENDRE
HÁZ A TELEPEN
EGY ASSZONY
ELMÚLÁS
ÖTÖS
TÁNC, VERA NAPLÓJA
ÜVEGHÁZ
TALÁLKOZÁS SZÁZ ÉVVEL
HOLD UCCA

FENYŐ MIKSÁNÉ EMLÉKÉNEK

GELLÉRI ANDOR ENDRE

Elbeszélő. Élesen elválík a háború utáni magyar irodalom népes epikus-csoportjától. Vaskosan plasztikus naturalizmusa fölött izgató, különös módon libegnek a tündérmesék álmofényei, keményen vésett témáinak tárgyiasságán rejtélyes líra bugyog. A rutin virágkorában - naivul és igézően - barbár frissességgel ragyogó művészi szerszámokat teremtett, s kiformált egy tökéletesen egyéni, újszerű epiko-lirikus attitűdöt. Remkeit novellái közt lelmi; e műfaj történetében színes szerep várja. Figuráit a külváros kispolgáriasodó proletárjai közül emeli napvilágra, meleg, valóságos élmények erős fűszerével táplálva írói képzeletét.

Könyvei: *A nagymosoda* (regény), *Szomjas inasok* (elbeszélések).

K. L.

HÁZ A TELEPEN

A nevére még emlékezett: Pettersen István. Nagyon régen így hívta őt a tanító úr, mikor a szürkefedeles elemista bizonyítványát a kezébe adta. Az előjáróságon mikor kiváltotta a munkakönyvét, megjelent egy kézubbonyos, ellenzős sapkás altiszt és szigorúan belebámult a munkáskülsejűek csoportjába. Aztán elkurjantotta magát: - Pettersen István. Ez is ő volt. Láta magát sváb legények között, akiknek kerek fekete kalapja mellett a tavaszi virágok úgy sápadoztak, mintha ők is ittak volna a legények pálinkájából. Távolabb a sorozásra indulóktól egy-egy lány, vagy anya álldogált kipirultan, izgatottan. Aztán benyomultak valamennyien a nagy terembe, ahol hosszú asztaloknál urak ültek s az asztal előtt, szájában kialudt szivarral az ezredorvos járkált hátratett kezekkel. S a meztelen legények sora megindult a mérce felé, majd onnan kibukkanva az ezredorvos elé került. Akkor is Pettersen István volt, alkalmas közlegény, aki géppuskás szakaszhoz került és Montenegróba vezényelték.

- Nézze, Pettersen - mondták aztán neki pár évvel ezelőtt valamelyik lakatosműhelyben, - mit csináljak magával, ha nincs munkám?

Pedig akkoriban már az egyik lányos házban is mondogatták, hogy Pettersen István így és úgy, majd az Ellával...

De most amint a szétszórt s apró házacskák között osont, másminő nevet adott magának: -- Kutya.

Volt is benne valami kóbor eb, amint szedte a lábát s görbe háttal átbámult ezen az ablakon, majd oldalt lappangott és elnézte, hogyan vacsoráznak odabent.

Az ég borult volt. Alig mozgó szél járt az utcákon; lent alig csípett a hidege, de odafent a hegyekben már jeges lehetett az érintése. Eddig, fönt, akármelyik füves helyen elaludt; s mintha éjjel még jobbízűek lettek volna a lopott gyümölcsök, mint nappal. Tavasszal és nyáron kecskék legeltek a hegyoldalokban: mekegve közeledett feléjük, hasoncsúsza és megfejte őket. Voltak a hegyi háznak kósza tyúkjai, akik lopva kiszöktek és tojásfészket akartak rakni a széna között vagy a bokorban. Kifosztotta ezeket a fészkeket és néha olyan jól élt, hogy virágokat szedett, meg lepkét kergetett.

De most a fű hegyes lett és szűrös az ősztől. S a föld alatt mintha láthatatlanul folyó áramlott volna: nedvessé vált minden rög.

Le kellett húzódnia a városba.

Nagy fekete, üres telektömb ásított itten utcákon át.

Ennek a közepébe gázolt. Útközben belebotlott az elszórt kövekbe és féltéglákba. Néhány ilyen féltéglát kikotort a sötétből s ezekből kirakta magának az ágyat. Valami amarra világosabb volt, mint a többi: odament s fölvette. Papírzsák volt, amiben cement szokott lenni. Szét-hasította és végigsimította a téglákon. Aztán összehúzta magát, karjával betakarta fejét és elaludt.

Mintha verejték verte volna ki, olyan átnedvesedve ébredt föl. Mikor felállt, úgy rázta egész testében a hideg, hogy szinte rémület fogta el. Futni kezdett, hogy átmelegedjen.

A nagy, szürkeség alatt fekvő hatalmas telek lassan földerült.

Pettersen visszaballagott kemény ágyához. Leült rá. És szétnézett.

Mindenfelé piros kis arccal féltéglák heverték; kövek; a talaj meszes volt; valaha mészégető állt itt, annak a lebontásából maradtak itt a téglák s a kormos cserepek.

A házak messze, elszórtan nyugodtak a telek széleinél. Ember alig vágott át a kihalt, szemetes grundon.

Szemben a hegyek tele voltak ősszel; az éjszakák tele lesznek széllel és esővel...

Pettersen nem volt nagyígényű. Hat nagy lépést tett így és hatot amúgy. Legelőször is ezt a méretet töltötte ki téglával. Ilyen nagy lesz a háza. Aztán szétnézett szerszám után. Akadt a közelben egy elszórt, fül nélküli kosár, aztán lyukas zománcvödör s rengeteg ócska fazék. Mikor bejárta a birodalmát: eldobált, poros kabátujjakra akadt, nyolcfelé szakadt nadrágokra és rozsdás szögekre. A kosarat és a rossz vödört telirakta téglával s elkezdte a „házához” cipelni. Egy görbe szemeteslapátnak nagy szerepet szánt. Ezzel kaparta fel a porhanyós talajt: ez a meszes és salakos por volt a malter: ezt szórta és simította el a téglarések között.

Ott állt egy ember az üres telken és építkezett. Tarka-barka falat emelt magának, hogy beborítsa vele az éjszakák ellen a testét, és bár a gyomra korgott, isteni megnyugvás vett erőt az emberen. Itt hevert ez a telek üresen; az anyag, amiből ő a házat építette: évek óta nézte a napot s bujt a hó alá és ázott az őszi nagy esőkben. S most a szebb téglákat kiválasztotta valaki és házat csinált belőle magának. A kormos cserepeket száz darabból összeszegelt lécekre fektette. S a tetőn kerek lyukat hagyott az ember, hogy majd kikandikáljon azon a kályhacső. S füstöljön, ha mindent belep a hó. És melegítse egy csavargó ember életét, akit Pettersen Istvánnak hívott a tanító úr, az előljáróság, a lányok, a sorozóbizottság és a front.

Senkinek se tűnt fel, hogy valami odaépült a grund közepébe. Nagyobbfajta lyuk volt rajta a bejárat, ezt ócska zsákdarab takarta ajtóként. Az egész olyan magasra épült, hogy gazdájának a feje majdnem súrolta a ház tetejét. Az egész nem volt nagyobb, mint a börtöncella: hat lépés erre és hat lépés arra. Igen, igen, volt már hozzá szerencséje Pettersennek. Egy kis lopásért kapta. De nem jött rosszkor, éppen télen kellett leülni. Viszont ez a hat lépés más. Félrehuzza az ajtót és kibujik a szabadba és mászkál és elmegy az utcasarkokra, kinyújtja a kezét és kéreget. Ez a kéregetés is persze egészen más most, mint eddig volt. Ágyról álmodik Pettersen, míg odasírja: - Nem ettem tíz napja, nagyságos uram, kérek egy kis kenyérre valót... Kályháról álmodik és talán megszakad a szíve, ha majd kályhacső fityeg ki azon a csöpp tetőn.

Első este! A szél körülnyaldossa a kis viskó falát, akár a vadállat. Liheg, szuszog akár egy vadállat, aki érzi, hogy bent van a préda. De a préda biztonságosan guggol a kis fal tövében. Egyelőre még a saját testével fűti a lakását, ez a kályha fél cipót és pár deka szalonnát kapott abrakul a tűzhöz. De ez nem fontos. Ez a védetség fontos, ez a kis kunyhó és hogy mikor éjjel eső támad, a hű cserepekről szerencsésen lecsurog a földre.

Mindenfelé csavarog Pettersen. Eddig is ezt tette. Csakhogy most, ha nagyon fúj a szél, vagy kifáradt ökelme, van valami, ami hívogatja.

A Náni.

Ez hívogatja. Így, így integet neki a ház az éjszakán át, ahogy a Náni tette, a nagyanya, akinek mindig mogyoró meg alma rejtőzött sok-sok szoknyája alatt. S az ő ölében melegebb volt, mint bárhol másutt.

Néha az uccákon Pettersen összeakad más koldussal is. Egymásra néznek, de nem beszélnek semmit. Olyan ez, mint mikor az árnyékok találkoznak a földön. Csak elhúznak egymás mellett nesztelenül. Pettersen néha gondol arra, hogy megszólít egy vakot, akit kislány vezet és meghívja magához vendégségre.

Sajnos, nem koldul össze annyit, hogy széket vehetne a házába, vagy feszületet, persze egészen csöppet, inkább csak azért, hogy emlékeztesse őt a falusi otthonra. Így fanyalodik arra, hogy egyik este szépen átveti magát az ócskavasas telep kerítésén. Húnyt szemmel tudja, hol fekszik az a csámpás kis kályha, kinézte már s mellette egy szép, kétméteres kályhacsövet

is könyökkel. Néha gondol arra, nem illik ilyesmit tenni. De mikor úgy kell ez neki, mikor olyan jó lesz. Majd megfizeti idővel, mi lesz neki az a két-három pengő. Igen, szeretne cédulát hagyni a kályha helyén: - Majd megfizetem...

De ezt nem lehet. Ezt már tudja. Senkise enged a magáéhoz nyúlni. Különösen éjjel.

De itt van a kályha. Mint a meleg bárány. S a kályhacső akár a nagyapja pipaszára. Micsoda füstök fognak ebből kigomolyogni. Tüzelőt nem nehéz szerezni. Megy az úton egy egész tornyosra megrakott fásszekér. Mondjuk húsz mázsa lehet a szállítmány. Az ember úgy biceg az ilyen kocsi után, mint a holló a földeken a szántó-vető után. Ami lehull, fölcsípi és beteszi az istenáldotta kosárba, aminek már Pettersen csinált drótfület. De néha nem pottyán semmi a kocsi tetejéről. Ilyenkor az ember hosszú bottal, amit valamelyik fa adott szívesen Pettersennek, kicsit megpiszkálja a halmot. A gúla megindul s a fa potyog. Elég, ha annyi van ebből naponta, hogy a kályha körül megszáradjon a sokféle hulladék és a nedves erdei ág.

A kályha háromlábú. Három igen szép féltéglát kap maga alá pokrócul. Helyes kis szája van a kályhának, a rostélya ép; Istvánnak szerencséje volt... útközben nem jött senki és nappal talált hozzá egy skatulya gyufát is néhány szállal.

Ég a tűz. Első begyújtásra kevés, keserű füst szorul a falak közé. De a füstön belül ropogó hangok ugrálnak, mintha táncosok lennének és ugráló testüktől átmelegedne a levegő. A szikrák úgy pattognak a kályhában, mint mikor kovácsok verik, bim-bam, a vasat az üllőn... S maga a tűz olyan, mint a fiatal lány arca. Folyton színt vált, fátyolozza magát késsel, aztán zöld és sárga csokor csillan a hajában és dudál. Hátral egy barna medveszínű láng táncol a dudaszóra.

És az ember elalszik. Elalszik a tűztől, a melegtől, a csöndes falak ölében. Az ember körül már alszanak holmi lábasok is, igaz, a szemétdombról valók... igen, az egyetlen tányér is, amelynek a fél karimája hiányzik, az utcai szemétládából lett kiszedve. Viszont van itt homok és mész: reggel, amint fölébredt az ember, kimegy a háza elé, leül a széket helyettesítő köre, és elkezdi surolni ezeket a vén lábasokat. Aztán, a befoltozott vödörrel elmegy négy utcán át a városi kúthoz. S a vödör teli van vízzel. Szép fehér és üvegszínű vízzel.

Háromszor megy el vízért Pettersen és már vannak tiszta lábasai, csak éppen egy tyúkólra akadna rá, amivel táplálná őket. Mi az, gondolja, ha én el is viszek három tojást naponta, ott, ahol ötvenet tojnak a tyúkok. Legföljebb a gazdasszony megcsóválja a fejét: ez a búbos megint nem tojik. Másnap a kis sárgát fogja gyanuba. Istenem, kell egy tyúknak folyton-folyvást tojni?

Igen, ma este valami nagy lakoma lesz, a kályha, a lábasok, a kanál és a tányér tiszteletére. Eddig nem is tudta, hogy az ilyen holmik ennyire élők. Még susogni is lehet velük. S olyan barátságosan néznek Pettersenre. És olyan bizalmaskodva hallgatnak, akár az okos kisbabák. S az ember remélheti, hogyha ennyi mindene van már, egyszer neki is fölnek és sülnék majd olyan jó falatok, mint aminők már föltek a régi fazekakban. S az ember elkezd vágyódni egy pohár után, nem baj, ha előbb a halottak lelki üdvéért égő olajmécses is volt. Sajnos, nem akad horogra.

- Mit tagadjam, - gondolja Pettersen és látcsövező tekintettel nézi az ócskavas-telepet - jól esne valami ágyféle. Ezt azonban ellopni nem lehet. Túl nagy s nehéz átemelni a magas kerítésen.

Az embernek van egy kerek, egész pengője. Már november van és még szeptemberben kezdte félrerakni ezt a hatalmas kincset fillérenként.

Ennyije van, ezzel bemegegy a kövér, nadrágijából majdnem kifolyó ócskáshoz.

- Jónapot kívánok, nagyságos úr, - mondja az ember s rögtön hozzáteszi - ágyat szeretnék venni.

- Nézzen magának, - mondja a vasas.

- Már néztem. Ott - és Pettersen mutatoujja egy egészen rozsdás, ki-begörbült ágyra szegeződik.

- Mennyi pénze van magának arra az ágyra? - kérdi tapintatosan az ócskás.

Pettersen legszívesebben fölmutatná a pengő mellett a szívét is és így szólna: egy pengőm s a szívem minden hálája.

Ezt azonban a szemeknek kell kifejezni. A vágyódást. S a letörést, mikor a kövér - hármat kér. Pont háromszor ennyit. S nem is nagyon törődik vele: - Három pengő! no, ez csak nem sok?... December, január és február és újabb három hónap fillérenként... tavaszra összejönne annyi.

- Még kénytelen leszek egyik éjjel mégiscsak ellopni ezt az ágyat, - gondolja Pettersen.

- Egy pengőm van, - mondja, - adja ki most az ágyat. Magának úgy is csak itt áll, én meg nem tudok min aludni. Van egy kis kunyhóm, - teszi még hozzá, - de a helyzet nagyon reménytelennek látszik.

A vasas kis kutyáját figyeli, amint megugatja egy szálló madár árnyékát. Ezer és ezer pengőnyi ócskasága van: kalapács, esernyőváz, súlyzó, sőt egy hinta is, amin búcsúkor szoktak hintázni; esztergapad, rengeteg szöge, vasa, üllője és ollója. Műhelyeket tudna berendezni és éleketek talpra állítani az ócskás. Persze mindenki úgy jön hozzá: kezdő vagyok, van egy kis műhelyem, kis házam... valamilyen kéménytoldó kellene rá, vagy egy vasablak, vagy akár-milyen ajtó, üveg, klampfni, ácsbalta... csónakhoz való villát kér a kis diák... persze, oda-adhatna mindent ingyen. Néha megteszi, hogy nevetséges árakat kér... a hangulatától függ... és most, hogy a kiskutyája úgy megugatta egy veréb árnyékát, ránéz erre a szakállas és nyomorult Pettersenre.

- Zsidó maga?

Pettersen hevesen igent bólint.

- Maga nem zsidó! - mondja a villámszemű ócskás, de nem haragszik meg a füllentéséért - hanem ide hallgasson: adja ide a pengőt és vigye el az ágyat. Az egész ágy kettőbe fog magának jönni. Látja ezt a perselyt?

Látja Pettersen. Kék zománcpersely, rajta héber betűk. S fehérén belepötytyözve: Zion.

- Hát majd ide bedobja a hátralékot. Amint tudja. Hadd legyen ebben is valami.

S Pettersen megjelenik az ócskásnál. Becsületesen elhossa a maga egy fillérjét. Van oldalt egy vastag és hatalmas vaslemez. Kazánból való. Ezt talán sohase fogja eladni az ócskás - hát Pettersen erre rójja fel krétával, hogy a hányadik fillért dobja az ágyért Zion oltárára.

S közben vesz tíz fillérért magának kalapácsot. Nyelet is kap hozzá, csak úgy: - Majd megadja.

S közben esténként a házban egy ágy van szétnyitva, emberi fekhely és legalább fél méternyire van a hideg téglapadlótól. Tele van hintve rongyokkal s a rongyok oly puhák, mintha csupa meleg kiskutya között heverne Pettersen. S Pettersen kitalált valami újabb koldulási módot: - Nagyságos úr, - mondja rimánkodva, szakállasan, - csak három fillér hiányzik hogy a menhelyre mehessek az éjszaka. Enni már nem akarok, de a földön nem tudok aludni.

Ez körülbelül a veleje az egésznek, amit aztán, hol erős hittel, hol eredménytelenül zeng a járókelők fülébe.

Ő maga nem tudja biztosan, de útközben hallja, hogy hó lesz rövidesen. Ettől se fél túlságosan. Ásott egy jókora vermet, azt már majdnem színig telehordta valamelyik nagy gyár salakjából kiválasztott használható szénnel.

Egyik este aztán két ember beszélget a házban. Pettersen és egy nő.

- No, csak feküdj le, - mondja neki Pettersen, - ha akarsz.

- Nem, ne vetkőzz le, - folytatja a férfihang, - ahhoz nincs elég meleg, pedig úgy jó.

S reggel a zsák mögül egy fiatal cseléd lány mászik ki négykézláb. Igen, ezt jól megbeszélték Pistával, most, hogy van ágy, ahol meghúzódhat és fal, amely védi őket és ez a gödör, amely tele van használható szénsalakkal, minden megváltozott.

Ő majd felcsap bejárónőnek és mosónőnek. Olcsón vállal majd mindent és az étel felét hazahozza Pettersennek.

Vízért megy, mert a férfi még alszik. Elnyúlva és boldog fáradtsággal alszik. Nagyon jó volt ez az éjjel, mégiscsak levetkőzött Anna és az ágy, bár sokat nyikorgott, mégse roppant össze. Nyilván ennek örül a férfi, mert még álmában is mosolyog.

Anna begyújtja a tüzet. Kár, hogy most a hegyoldalban nincsenek kecskék. Hej, úgy föl-szaladna oda s mire Pettersen felébredne, friss kecsketej gőzölgene az asztalon. De van valami más öröm. Anna itt a langyos szobai légben végre levetkőzik derékig és megmosdik. Melegvízben mosdik, kellemes simogatású, barátságos vízben és érzi, hogyan olvad róla a régi piszok, hogyan szépül... de régen volt ebben része. Pettersennek fésűje is van már, Anna gondol valami merészet, s úgy ahogy megmossa a haját. S beköti, akár az igazi menyecske. És Pettersen elkezd nevetni, amint fölébred, olyan jó így együtt.

Néha Anna megy el a Zion perselybe bedobni a részletfillért az ócskáshoz: - No, mi az? - mondja a kövér - már ketten vannak? - és odalegyint a nő hasához - vigyázzon, nehogy hamarosan hárman legyenek.

Anna elneveti magát: - Pedig már úgy van, - s hozzáteszi - épp ezért jó lenne már asztal nekünk, meg két szék.

Van egy pengőjük erre.

- No, egyszer eljövök magukhoz vendégségbe - mondja a kövér ócskás, aki már tudja, hogy Anna és Pettersen koldulásból élnek.

S mivel olyan barátságos, Anna megkéri, ha véletlenül nyár felé akad egy gyerekkocsi, legyen szíves és tegye félre a részükre.

... Még a havazás küszöbén történik ez. Úgy alkonyodás felé piros arcú, ötvenöt év körüli úr jön egy ügynökfélével, erre.

Pettersen éppen a háza előtt áll s ösztönösen megérzi, hogy ez a két alak nem hoz rá valami sok jót. Átment itt már több úriember is a hosszú hónapok alatt... de ez a kettő csodálkozva és megbotránkozva közeledik.

Anna bent egy fiatalúrnak stoppolja a zokniját s Pettersen ezalatt kijött levegőzni. Mikor a két úr elég közel ér a házhoz, Pettersen leveszi előre a sapkáját: - Jóestét kívánok, nagyságos urak.

Nem kap rá választ.

Az idősebb s tekintélyesebb úr szipogva lélegzik az orrán át. S csak nézi Pettersent, aztán kicsap a száján: - Takarodik innen!

- Ez mégiscsak felháborító! - s mintha asztalra ütne, úgy hat ez.

- Ki engedte meg magának, hogy az én telkemen garázdálkodjon?!!

Elvörösödve nézi a kályhacsőből szelíden lengő füstöt.

Pettersen csak áll. Olyan odafönt az ég, hogy hó fog esni. Nem néz föl, de mintha mégis látná az ég hamuszínű arcát. Mit mondjon?

Szelíden és alázatosan beszél. Nagyságos úr kérem, nem volt szállásunk, csavarogtunk én és a feleségem is és itt annyi téglát volt és csináltunk egy kis kunyhót. És tavaszra hoztam volna ide fekete földet és csináltam volna egy kis kertet.

Éneklőn, könnyörögve, behízeltgőn mondja ezt, mint egy alázatos állat...

- Kertet akart maga itt csinálni az én telkemen?

Pettersen, aki megszokta, hogy innen elemeljen valamit és onnan is, és nagyon szelíd szívvel és békés örömmel cipelje haza a lopott holmit: meg van zavarva. Mintha mikor a kályhát lopta, megállította volna őt valaki: - Héj, hova viszed és miért, azt a kályhát?

Igen, igen meg tudta volna akkor is békésen magyarázni, hogy a kályha kell neki.

S itt is, most, nagyságos úr kérem, hiszen nem történt semmi baj, tisztább lett a telek a sok szeméttől.

De a nagyságos úr sarkon fordul. Az ügynök hallgatagon követi.

Nem, ő bizony nem áll oda verekedni egy ilyen csavargóval.

Van itt a közelben rendőr.

Pettersen és Anna látják, hogy mi közeledik feléjük. Pár apróságot összekötnek batyuba.

Se egyiknek, se másiknak nincs semmiféle emberi írása.

S a rendőr!... ettől amúgy is hideg jön a hátukba. Gyerekkoruktól félnek és kerülnek a rendőrt... Miért? mert talán mindig van bennük egy vágy, ami lopásnak számít és mert ha akármikor megállítaná őket a rendőr, talán akadna valami, amiért bevihetné őket az őrszobára.

Anna mégis kiabálni akar. De Pettersen lefogja.

Már felírt mindent. A nagyságos úr nevét és panaszát. Magánlakbirtoksértés, mondja az úr tudósan, aki doktor, háztulajdonos, valami nagy férfi a kerületben.

Az ügynök szerint teljesen igaza van a nagyságos úrnak. Senkinek sincs joga a más telkére építeni.

S a nagyságos úr amúgy is vérmes, indulatos ember. Meg éppen rossz napja van máma.

Amint Pettersen visszanéz a telek sarkáról, azok ketten vastag sétabotjukkal már lökik szét a ház falait. S dühük nőttön-nő, amikor meglátják a berendezett kis kuckót, az ágyat a rongyokkal, a szemétből kiszedett lábasokat s a tüzet a lopott kályhában.

A rendőr pedig egykedvűen viszi ezt két embert - s azok úgy fordulnak vissza a grund végéről, mint Ádám és Éva a paradicsom kapujából.

EGY ASSZONY

ÁGOSTON MANÓNAK

Szomorú nap: mint füst hull az eső. Reggeli hét van, de mintha alkonyat lenne: sötétség uralkodik az utcákon.

Az asszonyon éphogy át van kötve a háziköntös: nagy virágok díszítik és a színe: égszínké. Az asszonynak Heléna a lánykori neve: román lány, feketehajú s althangú... Most a vízvezeték csapját fogja s hol kicsavarja, hol idegesen elzárja. Közben holt tekintettel nézi a kiduzzogó fehér vizet.

Csendes az egész ház, gondolatait nem zavarja semmi. Szöheti hosszan, és elküldheti végtelen messzire. Mint az álom, olyan neki a gondolkodás: leül egy székre. Vonatot lát, hosszú, meggörbült háttal futó kocsisort, amint két sziklafal között lohol, majd kiér a meztelenül széles mezőkre... alagút sötétje következik... aztán a Fekete-tenger. Nem a férje, a vasutas utazik ezen a vonaton, nem a férje, hanem a kollegája, a karcsú Joan. Most is látja az arcát: élénk szemei ragyognak és olyan elevenen néznek Helénára; kis angol bajusza van... szinte a fogaival beszél és csillog a nevetéstől...

Heléna feláll a székről. Arca pirult: Joan meg tudta ölelni a derekát, erősen és gyöngéden - férje soha.

A férje soha. Ez a medve, ez a sötétarcú ember, a pincehanggal. Amint jár és kel naponta Heléna körül: széles vállainak kevés a lakás, mindenbe beleütközik, fellök mindent és csak öntelten nevetgél ezen. Azt hiszi, kicsoda-micsoda az ő erejével. Nagy fekete súlyzói ott fekszenek a sarokban. Fekete, hideg, gömbölyű golyók. A férje még nincs felöltözve, most bújt ki az ágyból, de máris megy és kihozza a súlyzókat a konyhába és nekiáll. Lábat szétveti és fúj: - Fű -, mondja és megint kinyomja. Sokszor szállnak föl-le a fekete golyók, ő ott ül a közelében: mintha hideg földön ülne télen - valamitől fázik. Fél attól is, hogy a súly ráesik a férje mellére, leroskad szétört bordákkal és meghal előtte. És fél attól, hogy a férje mingyárt kérdegetni kezd: - Hányszor is volt, Hela?... s ő nem tudja az emelések számát, nem figyelte s erre a férje szemében megcsillan a gyűlölet: - Persze -, csak ennyit mond ki, a többit elhallgatja - csak nem Joanra gondol ilyenkor? De hiszen csak egyszer látta őket beszélni az odesszai állomáson... S hogy járkál a tornázás után a férje: mint a díjbirkózó és saját szájával dicséri erejét. Talán fenyegetni akarja vele... elmosolyodik - Joan az erősebb. Nem olyan testes, nem olyan vállas, de - hallgatni tud - és hallgatva ölel, nem fecseg. Joan az erősebb - és ezen most nevetni kezd.

Valaki lekiált a házból a földszintre s egy kellemetlen hang visszafelel. Heléna szívszorongva várja, hogy elhallgassanak. De a zaj nő: a cipők különösen beszélnek a járókelők lába alatt a folyosókon; az eső is pereg és hangot szór... s most valaki megfogja a kilincset és lenyomja: - csuklyában, amely feketén csillog, belép a férj, Kezében a vasutastáska: a küszöbön meg-rázkódik s szórja magáról a vizet.

Heléna nem bír visszaköszönni neki. Ajkai ugyan megmozdulnak, de hát mikre gondolt ő az előbb. S nézi a férjét: valami ravasz fontoskodást hozott haza az utról. Mindig jön valami más gesztussal, más furasággal. Most mint az esztelen gyerek - rámosolyog Helénára. Gondolja Heléna, mosolyogj, csak, csinálj amit akarsz, utállak, - és úgy érzi - igaza volt, hogy megcsalta. De miért él vele, miért nem válik el tőle?... A jövő héten megjön Joan - a jövő héten.

Fölteszi a tejet a gázra. Begyűjtja és nézi a rózsáskék lángokat. Észreveszi, hogy egy pohár félig tele van citromos vízzel. S fönt a plafonon a lámpaernyő árnyékában egy légy mászkál körbe. Ezeket nézi: a járkáló férjét nem látja. Mikor rápillant: olyan visszataszító neki rejtelmeskedő arca, hogy legszívesebben kifutna a lakásból.

- Hoztam neked valamit, Hela, - mondja a férje. Egy fehér koráll-láncot ereszt ki az ujjai közül.

- Ezt hoztam neked Odesszából, - teszi hozzá.

- Igen, - feleli Heléna halkán.

Valamit még beszélnie kell: - Köszönöm, - mondja.

- A tej, - rebegi, mert nem bírja kiállni férje élő, csillogó tekintetét. Ép Odesszából hozta.

- Te, Hela, - kezdi újra a férje - majdnem bajunk történt.

Igen, gondolja az asszony, majdnem! Óh ez az ostoba rémítgető. Mindig a halál torkában jár - mindig veszély fenyegeti - és soha mégcsak a kisujja se karcolódik meg.

A férj mintha magának mormogná el: - Nem nálunk történt, hanem a mellékvágányon. Mára éjjel. Rossz volt a váltó és összeszaladt két vonat.

Mint az ólmok esnek ki a mondatok a szájából. Szinte hallani a konyhában: csörömpölve, zúgva, összeszaladt két vonat. És füstölög.

Heléna maga se tudja miért - de egész testében remeg. Egy pillantást vet az ura arcára: milyen komor és hogy mozog a két húsos ajka: - Tizennyolc halott van.

A tej a gázon emelkedni s héjjasodni kezd. Nesztelen dagad a gömbje, mingyárt kifut.

- Azt tudod, hogy Joan is meghalt.

Heléna szeme befeketül: ezt nem lehet elhinni, ezt kérdezni kellene tízszer, százszor, rángatni ennek a medvének a ruháját, igaz, igaz? Nem kérdezhet semmit, - gyanút fog - talán azért mondta legelsőnek Joan nevét. Hátha nem is igaz. Áll és várja férje sötét hangjait.

Elébe kerül az ura: - És meghalt Szalbeszki és Iván is.

Akkor Joan is meghalt, - már biztos, hiszen így mondta: és meghalt Szalbeszki és Iván is. Ordítania kell rögtön, sírni, a szeme kezd könnyes lenni, de férje sötét, csillogó tekintete rajta nyugszik, kémleli, ni, milyen izzón, bele akarja fúrni magát a szívébe, vizsgálni akarja, mit szól magában Heléna: Joan meghalt, ezt a hírt hoztam!

S most a tejet látja meg a gázon Heléna. Fehér és forró. A lábas pereméig emelkedett már és ki akar futni.

- A tej, - rebegi - a tej,

Megfogja a teli lábast, de az kizuhan a kezéből s a tüzes tej végigdül a combján, leforrázza a lábát. A szeme le van hunyva, mintha nem is érezné a forrázást. Szalbeszki és Iván is meghalt. Tehát Joan is.

- Jaj, - sikoltja - jaj, végem... leforráztam magam, - nyögi a férjének.

S rohan előre be a szobába, ráveti magát a diványra és fetreng. Óh, most kitombolhatja a fájdalmát, itt vannak a sebek a testén, sírhat, jajonghat.

- Ne nyulj hozzám! - rivall a férjére s kibontja a haját és tépdesi kínjában a ruháját s jajong, nyög, mint a haldokló. Aztán fut ide-oda, beleáll az egyik sarokba s odaordítazza bele: - Jaj:... jaj...

Joan meghalt - jaj, jaj - s őneki még gyászolnia sem szabad nyiltan. Patakzanak a könnyei.

A férje ijedten követi, kérleli, aztán kinyilik az ajtó s bejönnek a megrémült szomszédnők. Csittítani akarják, gyógyítani, zsírt hoznak, olajat, de Heléna csak futkos köztük, mint az örült, sír és fájdalmának nincs határa. Elnyomott éveinek szomorúsága és kínja: a gyással most mind kitör a torkán.

Aztán kifárad a vad zokogásba, hangja bereked, elerőtlenedik s mint aki meghalt, leroskad egy székre. Ott ül lehunytt szemmel, leejtett kezekkel s engedi, hogy a világ forogjon vele. Engedi már, hogy hozzányuljanak, húzzák a cipőjét, ruháját. Joan meghalt.

Érzi, hogy olajjal öntik le a sebeit, majd vigyázva megfogják és odaviszik a diványra. És hallja, hogyan sajnálkoznak rajta az asszonyok, mert ilyen csúnyán leforrázta magát. - Joan, gondolja ő s elnyúlik végtelen fájdalommal a diványon - Joan - s ismét ömleni kezdenek a könnyei.

Ezalatt a konyhában egy szomszédasszony csöndesen leguggol, feltörli a kiömlött tejet, majd helyére teszi a kormosfenekű lábast is és kioltja a még mindig égő gázt. Aztán rendezkedik a lakásban is, mert mingyárt jön az orvos. Már elszaladt érte a házmester fia.

ELMÚLÁS

Mióta csak emlékezni tudok, naponta hozták a kékes, hajladozó vaslemezeket apám műhelyébe: egyik inas fogta elől, a másik megkapta hátul s amint az óriás táblák ingtak a kezeik között, pattogott róluk a zománc, a pikkely.

Más, látogató fiucskák, vagy leánykák szemhéja összecsapant, mikor az inasok ledobták a lemezeket a földre s akkorákat csattantak, mint az ágyúk. Az idegen fiúk félve és reszketve lesték, ha az otromba olló nyekergő, fulladozó hanggal kettészelt egy tábla lemezt, vagy labdaformát kanyarított ki egy rézlapból. Félték a barátkaím az üllő közelébe állni: két bajszos, kormosorrú alak, pim-pam, csakúgy verte a gyulladt vasat, amely mint a sárkány, szikrát köpött szét. A zajból reszelők zsibongtak ki mély és remegő hangon... de voltak finomvágásúak köztük, amelyek egészen lágyan s olajosan dalolgattak valamely zár felületén. Más fiú mikor értett a zárhoz? sohase! én meg láttam a kis merevdrótú rúgókat, amint egy vascsap mögé akasztották feszülő testüket; láttam, hogyan reszeli ovális elejükbe a segéd a kulcs fokára való helyet. Megértettem a le- és feljáró vasrudak rendszerét; alig voltam négy éves, mikor egy kis számolýról felágaskodva, már kinyitottam a szomszédnékné ajtaját egy sperháknival. A parasztfiúk - mondotta atyám mély hangon - kis nyulat, télről ittmaradt gólyát és kikelő csibéket ápolgatnak, az én fiam - és már-már kiabált - a fúrókat gyűjtögeti, a ki-marjult fűrészeket s kopottvágású reszelőket.

Nagyon becsültek engem a műhelyben; kiszagdzának hívtak, tőlem kérték a szegecses és a zord munkások meg is csókoltak, ha kívánságukra el tudtam hozni a kilences hosszú nittnit; egyik meg örömeiben, hogy rátartottam neki a szegecselésnél, egy pohár sert itatott meg velem, s noha forgott körülöttem a világ, s hol egyik, hol a másik szemem hunyódott le: csak tartottam a szegecs alá.

Csak arra emlékszem, hogy szakadatlanul folyt a munka: sohase voltak meg a kapuk, rácsok, záruk s miegymás a terminusra. Ha volt húsz segéd, kellett volna még három hozzá...

Most meg egy kis ház mindössze az, ami őrizi e serény munkálkodás emlékét; akik össze-kalapálták, reszelték és kovácsolták, azokat szétszórta, megölte, vakká és rokkanttá tette a háború. Van még egy kis műhely, úgy két szobanagyságú; az olló is a régi s a széttárt pofájú satuk, amint hónapokon át üresen állnak, majdhogy könnyet csálnak az ember szemébe. A reszelők is csak hevernek, alszanak; a kalapácsokat vízbe dugtuk, hogy dagadjon a nyelük s a víz lassan rozsdássá válik fölöttük. Olykor-olykor nyílik a kapu s ha valami régi munkása jön apának, akkor bevonulnak a kis műhelybe, beszélnek, mint hősök erről a munkáról és arról; hírt hoznak, ki halt meg, mibe és mikor; aztán ebédhez invitálja be az apám: a régi idők eleve-nednek fel nekem is, mikor a jövevény oly tiszteletteljesen beszélget az apámmal, félszegen ül a helyén s alig mer enni. Ez a félszeg tisztelet arra emlékeztet, ami elmúlt; anyám kézcsókot kap ebédután, én meg valami szégyenlős mosollyal állok az öreg lakatosok szemlélődését termetem és megemberesedésem fölött.

Pedig nem szívesen állok a tekintetüket. A harmincéves iparengedélyt én vittem vissza minap, hogy az iparadó se sanyargasson, de az üres keret, amibe az engedély volt, ott maradt a falon. Azóta már nekem is van parancsolóm, aki előtt úgy állok, mint ez az öreg apám előtt. Állásról-állásra bolyongva sokat szenvedtem: hiszen kiskorom óta megszoktam, hogy a magam esze számbajöjjön minden kérdésben; az állásokban meg el kellett végeznem oktalanságokat, lassabban kellett dolgoznom, mintsem muszáj volna: parancsolóim szeszélye szerint.

S apám is mintha elfeledkezett volna arról, hogy ő mi és ki volt harminc éven át. A házunknál nem volt se virág, se fű, se fa, se állat eddig. De most, egyik nap azt láttam, hogy egy kert

rajzát fektette le fehér kavicskövekből az apám. Aztán bizalmasan kért öt pengőt tőlem két fuvar fekete földre. S a fehér kövek rácsa mögé fekete föld került. S egy-egy pengő árán fűmagot, nefelejtset, babot s miegymást vetett a kertbe. S amíg eddig az apám csak ült búsan a műhelye körül, most valahonnan előkeresett egy kis kapát, gereblyét s rácsok és záruk szaporodása helyett, hírt adott arról, hogy már bujik a fű, nől ám az a bab, megkarózzom... Időtöltésnek vettem volna, ha apám hozzá nem fűzi mindig:

- Mintha Szekszárdon élnék mostan.

Ott született; gyakran emlegette. Beszélt arról, hogy volt neki egy gólyája, amelyik nála töltött két telet; úgy fogta őt a mezőn, ahogy lemaradt a vándorcsapatból; egyik nap aztán, tavasszal, szépen rákeleplelt, párszor körülrepülte a házat s azzal egy érkező gólyacsapattal eltűnt mindörökre. Meghogy volt szederfájuk: s hogy azt esténként megmázták öten testvérek s a szeder és egy jó cseber víz volt a vacsorájuk éveken át.

Hogy kívülről tudták, ha azt mondják: mama, vacsorát... a válasz ez: menjetek a szederfára. S mily jó volt ottan! Csakugyan mesélgette ezt még a régi sok munka közben is az atyám. Eltűntek egymás elől a sötét lombok között s a csillagok világánál tépdesték a véres gyümölcsöt. Ha szél volt, ringatta őket, az öt testvért a lomb s feketén futottak fejük fölött az esti felhők.

Figyeltem, hogy a műhelyben sohase mondta apám azt: felhő!... de így este csavarosabbá lett a beszéde, keményebb s mégis zeneibb: virágok és elbődülő barmok sétáltak ki a száján, egy kisváros települt eléje az asztalra, tányérja s villája mellé, a kenyértől nem messze.

Ezeket én akkor immel s ámmal hallgattam; inkább a hidakról, áramtelepekről, miket folyók táplálnak s az új, szélesebb gyorsvonalokról szerettem beszédet figyelni.

De most, hogy hajnalban apám fölkelt s vésni kezdett kapája a földbe: úgy láttam apámat, mint aki egy nagy lépéssel visszament valahová. A műhelye állt, halottnak volt mondható; s noha a gépek, szerszámok, el-eldobált vasak legföljebb, ha rozsdát kapnak, de máskülönben akkorák maradnak, mint amilyenek eredetileg voltak: mintha az gyöngíténé őket, hogy csöndben fekszenek, por alatt. S aki így látja ezt, az is gyöngül.

Ezért áldás, hogy apám kertészkedik. S én, aki újabban mindent, ami ebben a házban történik, tűnődve fogadok, meglepődöm, mikor egy kakast veszek észre az udvarunkon. Nem valami szépség, pirostollú, koronája még nincsen egészen kinőve; egyedül mászkál máma, de lám, holnap már ott kotyog mellette egy fehér tyúk. Aztán több tyúk érkezik valahonnan s a kakas koronája nemsokára kezd kinőni s a hangja is szépül. Hajnalban ő költi fel az apámat: kukirikul s apám, kilestem, boldogan bólogatva hallgatja őt.

Miskónak hívja; a tenyeréből eteti s beszélget vele. Éppen azt mondja el neki, hogy volt ám nekünk egy nagyobb veres kakasunk, mint te vagy, Miskó, de azt Móricnak hívták. Jócai Móric után; oszt az olyan volt, hogy nem evett addig, míg csak el nem szédült az éhségtől, érted-e, Miskó; mindent a tyúkoknak hagyott; azt mindig kézbe kellett venni, bevinni a konyhába külön etetésre.

S a kakas csak hallgatta az apámat, amint előtte kukol. Néha valamit visszakiált válaszul és az apám boldog: - Ért ez már magyarul, megtanítom tótul is.

S van már munkája néki: a rendetlen tojósokat kosárhoz szoktatni; pálcikával leverni a füre éhes tyúkokat a növekvő kert kerítéséről. S a beszédje kezd olyan lenni egészen, mint mikor régente Szekszárdról, a gólyákról s a nyulakról mesélt.

Jött az ősz. S egyik reggel ajtónk előtt gomolygott a köd s én olyan furcsán néztem ezt a gomolygást. Ködöt láttam már többet, de ez a köd félelmetesen hatott rám. Elborítva tartotta az eget, nem lehetett két lépést látni, a tyúkokra majd rálépett az ember az udvaron. Apámnak

még akartam mondani: ne nagyon mászkáljon az ilyen ködös időben... de ő a kakasát hivo-gatta.

Amint anyám mesélte, egész nap kint futkosott az iszonyú ködben; már a baj bujkált benne s az tette olyan furcsává nékem is este. Az ágyban feküdt, a lámpa égett az éjjeliszekrényen s kezében egy könyv volt. Orrán kicsit lecsüngött a szemüveg, amit közösen használtak az anyámmal, ami miatt mindig nagy pörlekedések voltak. Mert hol apám, hol anyám rakta el valahová ezt a fránya szemüveget s nem akadtak rá, mikor szükség volt rá. Ezek a veszeke-dések mindig eszembe jutottak, ha a szemüvegre néztem.

Azt mondja az apám, mikor belépek: - Füh, füh... az anyám felém néz az ágyból nagy álmosan s mondja: tudja az Isten mi van vele máma s olyan bolondokat mond.

Én kérdem: Miért tetszik mondani, hogy füh, meg füh.

- Forró ez a könyv, fiam, - mondja az apám.

S nyugtalanul rámered a lámpára.

- Eloítsam talán a lámpát? - kérdem.

Elkezd erre valamit dalolni az apám.

Megfogom a kezét: forró. Azt akarom mondani: minek ment a ködbe... aztán az anyámat szeretném felköltetni, de az soványan, elgyötörtén a napi munkától, mély alvásba merült.

- Mije fáj? - kérdem.

S erre ő megint dalol.

De a dalolgatása végén már alig kap levegőt s hirtelen fulladozva köhögni kezd... Tüdő-gyulladás volt... Hét napon át sokat szenvedett: egyre azt várta, hogy a köd, amibe meg-betegült, elszálljon s akkor elszáll az ő baja is. Mit nem adtam volna, ha elhajthattam volna ezt a ködöt a földről... de a köd maradt, a tyúkokat nem lehetett látni, s ez a vakság csak mélyítette rossz sejtelmeinket.

Hajnal volt, a hetedik napon. Ébren ültem, hogy cseréljem a borogatást apámon. Ő is ébren volt, behúnyt szemmel feküdt.

- Hány óra? - hallom a kérdést.

- Három lesz mingyárt.

- Fiacskám, - feléje fordulok teljes szívvel és segítek neki a fölülésben: A kakast, - lihegi.

Amint itt a kezem között tartom: hálóinge alatt lógnak a borogatóruhák, a fején hátracsúsza a vizeskendő s az egész testből a láz izzadt szaga száll. Arcán kiül az ősz szakáll, bajusza fedi az ajkát s a szája tátva van szakadatlan, hogy levegőért kapkodhasson.

Lábhegyen megyek ki: anyám még erre is megmoccan, fölnéz, s kimerülten alszik tovább. Én pedig sietek. Soha így még nem siettem. S mikor kilépek, a tisztult égen a csillagokat látom meg, az udvar fekete fényében fölismerek mindent: a köd elvonult, elhajtódott másfelé. Meg-gyógyul, meggyógyul, ez a szó nevetve önt el s reszketek, hogy Miskót már a kezemben tartsam.

Fölriadnak a tyúkok s a homályban ráakadok a kakasra. Kortyog, de mikor a nevéen szólít-gatom s simogatom: megnyugszik. Én pedig sietek vele be s amint átlépek az ajtót: elkuko-rikolja magát. S erre az apám valahogy fölül, az arca mosolygós lesz s a Miskó másodszor is kukorikul néki.

- Elment a köd, - mondom s hiszem, hogy elment a köd, elmúlt a baj s az anyám is bámulva fölül a friss kakashangra.

Egy kis szemért futok ki a konyhába s beleöntöm az apám tenyerébe. Miskó szedegeti s jobbra s balra hull az árpa az ágyneműre. Aztán fölkapja a fejét és megint hirdeti a hajnalt.

De közben apám mintha elvesztene szeme előtt minket, keze se találja kedves állatját... s a homlokán hirtelen, gyorsan nagy fehér izzadságcsöppek jelennek meg... letörölöm az arcát s érzem: hideg verejték ez.

Nem tudok semmit se szólni, de az anyám is jön s ő is törli, újra és újra; hideg verejték.

A kakas most leugrik az ágyról, mert kintről behallatszik, hogy kodálni kezdtek a tyúkok. Az ajtó felé megy s mivel nincsen kiút: elkezd ott kukorékolni. Szüntelenül, észbontóan és szólígtatja a kelő Napot... és ijedten félreszökken, mikor én föltépem az ajtót, hogy orvosért fussak.

Mire visszatérünk az orvossal, már halott az apám. S a nyitott ajtón bejöttek hozzá a tyúkok, s ott szedegetik a földrehullt szemeket az ágya körül. S a Miskó kotyogva hívja őket. De néha okos fejét félrehajtja s úgy figyel zokogásunkat, míg a falánkabb tyúkok odakapnak hulló könnyeinkhez.

ÖTÖS

Máskor mintha negyven-ötven kis csengettyű lenne ebben a teremben és rázná őket a nevetés, a fecsegés, úgy zsibongtak a gyerekek. Most az ajtót nézték, amely tejszürkén és hallgatag méltósággal bámult rájuk. Nemsokára ki kellett nyílnia. Minden arcocskára - mintha rózsát rejtett volna magában - olyan pirosak voltak a fiúk, hajuk lenyalt és csak lesték az ajtót szívdobogva, amelyen át a tanítóbácsinak kellett belépnie a bizonyítványokkal. Nagy csöndesség volt, egyszer csak az egyik fiú óriásit sóhajtott és erre mindenfelől mély és izgatott sóhajok törtek föl. - Belépett a tanító úr. - Robajozva felálltak a kis diákok, a tanító áthúzta a katedrán a széket, megvárta, míg lecsöndesedtek, imádkoztak, aztán leült és hideg szemüvegén át, mintha osztálya szívébe nézett volna nagy sötét tekintetével. És ekkor kinyílt a szája - s az első fiú alig-alig tudva magáról, valahogy mégis odakerült a katedrához - azután sebesen nevük hallatára a többiek is. - Hol elsáppadtak, hol kipirultak a kis gyerekek. Virgil onnan a hátsó padból - szomorú fejcskéjével most következett sorra. Aprócska volt, szokatlanul vékony még a sáppadtak közül is. Tiszta volt a ruhája, de azért foltos... Tudta, mi áll a bizonyítványában, mégis reménykedett, hátha a tanító úr meggondolta éjjel a dolgot. Átadta magát a félelmetes reménykedésnek, hogy talán nem bukott meg. Átvette a kis szürke füzetet, amelyen a tanító gyönyörű betűivel az volt ráírva: Pancsák Virgil, I. oszt. tan. Nem nézett bele, hanem a tanító úr szemét kereste, de abban nem volt se igen, se nem és máris kiáltotta a következő fiú nevét.

A padjába ment, de nehezen tudta fellapozni ott, ahol az osztályzatok álltak. Szépen volt - bár ő tudna olyan szépen írni: ötös az olvasásból és ha lehet, még tündéribb pofácskával volt kirajzolva a másik ötös írásból. Hogy ne legyen nagy különbség a kalkulusokban, a számolás megakadt a négyesnél, s a többiek is, mint jótestvérek, kivéve a magaviseletét és a hittant, ugyane jelen maradtak. S ekkor a kis Virgil felnézett a tanítóbácsira... furcsa, mintha a szeme és a tanítóbácsi között megjelent volna az idősebb Pancsák Virgil alakja. Mintha levegőből szöve ott állna az atyja olyan hajlott háttal, mint amilyen az ötösnek van, borostás állal és a kezei szüntelenül reszketnének a tanító felé.

A kiosztás után Virgilke nem szólt senkihez, kivált a zsibongó gyerektáborból, áttörtetett a Mihály-utca gödrös vonalán. Nagy zúgolódásában és fájdalmában majdnem elment Krisztus keresztye előtt. Pityeregve visszasietett s lekapta alázatosan Jézus előtt a sipkát és gondolta: - segíts meg, Mindenható Atyám - s ezt mondogatta egészen a Bécsi-útig. Ott aztán hirtelen megint - mégegyszer megnézte a bizonyítványt. De Jézus talán valami mással törődhetett, talán az angyalokat oktathatta a felhők fölött, mert a bizonyítványban megmaradt a két ötös, akár a fehér ruhában a tintafolt. Ekkor a kis Virgil hirtelen letette a földre a bizonyítványt és elfutott tőle. Nem akarta látni, vigye haza aki akarja, ő nem meri. Már messzi szaladt, de aztán visszafordult. Ott feküdt Pancsák Virgil elsőosztályú tanuló bizonyítványa, nem kellett az a kutyának se, pedig elég sok kósza eb haladt el arra. Ha arra gondolt, mint fogja atyja fogadni, elfogta ismét a sírás és míg potyogtak a könnyei, tehetetlenül felhúzta a vállát: mit tegyen ő? Mit tegyen, a kezében úgy áll a toll, mint valami piszkavas és betű helyett csak pacákat ejt. Hogyan szólítsa meg a hallgatag betűcskéket, ha azok rejtelmesen, mint valami mókusz-szem, néznek rá. És ha kérdi: - mondd, a nagy „A” vagy te? - szót se szól, még csak a vállát se húzza. S ha nem ült volna egész délutánokon atyja figyelő szemei előtt s ha nem mártotta volna a tollat a tentába és tette volna ezt a szerszámot a papírra, hogy a keze reszketve meg-rajzoljon egy-egy betűt vele; ha nem forgatta volna az ujját a füle körül, amikor a „z”-t tanulta és nem nyomta volna a szájára, amikor a „b”-t; ha éjjelenként is nem arról álmodna, hogy jön az idősebb Virgil és azt mondja neki: no, olvasd fiam, mit mond a Mindenható Isten a szegény embernek... és ekkor ő olvasná; de nem fejből, hanem magából a Bibliából: „tiszteld

apádat és anyádat” és erre az idősebb Virgil megsimogatná lágyan fiacskája fejét... mennyi-szer nézte, mint a mesébe illőket, azokat a fiúkat, akik ripsz-ropsz felálltak és csak úgy fújták, mint jó katonák a trombitát, az olvasmányt. Pedig melyik apa örülne jobban annak, ha fia olvasni és írni tudna, mint az övé. Mélyet sóhajtott és nem bánná, ha hirtelen mocsárba kerülne és az elnyelne eszecskejével és bizonyítványával együtt...

Azután belépett és mikor atyja felállott és barátságosan bólintott a fejével, nem a szeme sírt, hanem belül, a szívéből estek a könnyek. Átvillant rajta, hogy mivel atyja nem tud se írni, se olvasni, nem mondja meg neki a bukást, inkább még egyszer kijárja az első osztályt. Csakhogy félt ilyesmit tenni a kis Virgil, mert hátha az Isten még butábbá teszi őt. Bátorságot vett magán és átnyújtotta a bizonyítványt. Akár a vak, úgy nézett a betűk és számok közé az idősebb Virgil. Gyönyörűség látszott derengeni az arcán.

- No, - mondta, - hát úr lesz az én fiamból?

Mintha felélénkült volna és megfiatalodott volna: - Hát az én fiam nem lesz olyan görbe, mint én vagyok? Neki nem fognak így reszketni a kezei, - és a tenyerei közé vette Virgilke ujjait. - No, olvasd, - mondta, - no olvasd!...

Virgilnek már a hegyes kis orrában állt újra a bömbölés és olyan vékonyan, mintha nem egy kisfiú, hanem a cérnaszál beszélne belőle, elkezdte olvasni az osztályzatokat. Hittannal, tehát Istennel kezdődött a bizonyítvány és nagyon tetszett az idősebbnek, hogy abból a fiúnak egyese volt. Másodiknak a számolás volt, ennek a jegyéből hirtelen lenyelt egyet az elemista: hármas, mondta négyes helyett. Meg is állította őt az atyja azzal, hogy benn a gyárban a fő-könyvelő úr híres volt a számolásáról és ha a kis Virgil is olyan szép feleséget és lakást akar, mint annak van, akkor igyekezzen jobban a számolásban. Most pedig következett az írás. Mi is lenne, ha még soha senki nem írt volna eddig semmit, ha csak száz év múlva kezdenék el a betűvetést az emberek és a kis Virgilnek nem kellene kinyögnie, hogy írásból ötös.

Az öreg jobban behúzta a fejét, mint a fia, ki már át akart esni az egészen. Át kívánta ugrani a bizonyítványt, mint egy széles árkot és belepottyanni a pocsolya kellős közepébe azzal, hogy az olvasás is ötös. Nagy-nagy csöndesség támadt ezeknél a szavaknál... és mindketten fel-ijedtek, mikor az egyik légy nekiroppant csengve-bongva az ablaküvegnek és zümmögtetni kezdte a levegőt. Ekkor az idősebb Virgil két keze közé fogta a fia fejét. Mindig azt remélte, hogy Virgilke amilyen eszes és fürgé kis gyerek volt pólýáskorában, kitesz magáért az iskolában. Finom és fehéríngű ember lesz. A szíve nagyot dobbant: hirtelen meg szerette volna rázni a fiút, de az kitalálta atyja gondolatát és közbevágtott: - Tessék mondani... nem tanultam én?... Az idősebbnek el kellett ismernie, hogy igen. - Hát akkor mit csináljak? És most a kisfiú fogta tenyerei közé a saját fejét és kétségbeesetten bámult bele a levegőbe.

- Hát persze, persze - motyogta az apja -, én se tudtam, tudja a jóisten, hogy miért, de az jó lett volna, ha legalább te tudsz.

És ekkor ügyes szó csillant fel a kis Virgil ajkán: - Nem baj, apácska, ha nem tanultam meg idén, meglátja, megtanulom jövőre.

Ebben is maradtak. Csak később, úgy estefelé kérdezte meg az apja a fiúcskát: - És ha nem tanulsz meg jövőre se?... A kis Virgil nem felelt. Ott ázott már az esti sötétség vizében, félig lehunyta szemmel, álmosan, összetörten, de előtte nyitva állt az olvasókönyve, próbálta betűzni, majd a szemei ugrottak ki belé, ám nem tudta biztosan, hogy melyik betű mit jelent a sorban. Mint égisérő hegyek alatt állt a sorok előtt, amin átgyalogolni gyöngye volt eszecskejével. Alvónak tetette magát, hogy ne kelljen felelnie semmit. Az öreg pedig riadt hangon kérdezgette: - Mit mondsz? Megtanulsz jövőre? És erre megszólalt Virgilke a dunyha alól: - Meg...

Szerencsére eljött érte az alvás, betette a barna tarisznyájába és elvitte elég messzire. Úgy pirkadáskor beleejtette őt egy nagy tál hideg vízbe, amitől hirtelen felébredett.

S ekkor mintha tűz csapott volna Virgilke arcára; az apja pofonvágta.

Tetőtől talpáig reszketett az öreg: - Ébredj csak fel, mégis csak meg kell verni, aki elbukik.

És idenyúlt és odanyúlt a sötétes levegőbe: - Hol a pálca, a nádpálca?

Végül is izgalmaiban levert valamit. Edény volt, nagyot szólt: Virgilke egész teste egyetlen szívdobogássá tüzesedett a remegtető várakozástól. Mi lesz most?

Nagy fekete valami közeledett feléje s ő egyre jobban összekuporodott előle. Már csak annyi volt a fiúcska, mint egy kis ötös, amely újra átsurrant zokogva az álomba.

TÁNC VERA NAPLÓJA

Dühösen, teljes erőből becsaptam magam mögött az üvegajtót. Bárcsak betört volna, gondoltam. A vörös Weiszhaupt megállt a dörrenésre, bedugta azt a két szőrös fülét, én pedig jobbkézt elsétáltam az előtt a kirakat előtt, ami mögött harmadik hónapja dolgoztam. Egy nagy rádiótölcsér lógott ki az utcára; a kirakat sárga függőnye mögött, amely szikrázó háttérrel adott a sok ragyogó réztrombitának s más hangszereknek, egy gramofon állt s erre raktam rá a legújabb slágereket s a rádiótölcsér eldalolta őket az utcának. De amíg a lemezek szaladtak, egy pillantással szemeltartva, hogy hol jár a membrán tüje, oda kellett futnom a belépő vevőhöz s arra az osztályra utasítanom, ahol megkaphatta a kívánt holmit. Ha nagyon sokat kérdezett a vevő, ha egyszerűen: buta volt, majd megörültem az idegességtől; nyájasként kellett lennem vele, de ugyanakkor a gramofon csak forgott, forgott s egyszerre csak az üres kattogását hallottam. A lányok, akik itt voltak, azt mondták, hogy nekem van a legkönnyebb beosztásom, pedig nem úgy volt. Ők megkérdezték a vevőt, mit parancsol... ezt és ezt... odaadták, leblokkolták és kész... egyik se szorongott annyit, mint én. S a Weiszhaupt úr, az üzletvezető, egyszerűen utált. Sohasem tudom meg, hogy miért... de mingyárt vadul nézett rám, vastag ajkát lebiggyesztette, mikor a nevem mondtam neki. Aztán meg süketnek tetette magát: - Mi a neve?... Fejlődésben voltam, sokat tudtam volna enni, de otthon egy raj gyerek ült körül az asztalt; olyan kicsinyek és olyan éhesek voltak ők is, hogy nem volt szívem szólni. Mindig arra vártam, hogy hátha jóllaknak s akkor még marad nékem is valami kis főzelék, leves vagy uborkasaláta. Hét pengőt kerestem egy héten: ezt haza kellett adni bejárónőre, mert az anyám nem bír dolgozni a fájós lába miatt. Ekkor szoktam rá arra, hogy elmenjek tánciskolákba fiúkkal. Remekül igyekeztem táncolni, hogy megszeressenek a fiúk; sokszor az éhségtől szinte észnél se voltam; csak sokára sikerült annyira erőt venni magamon, hogy az egyik este nyíltan megmondtam táncosomnak: fizessen valami kis vacsorát, mert rögtön elájulok. Ettől kezdve minden fiúnak megmondtam ezt; úgy is hívtak, az éhes Vera... de én csak fölényeskedtem velük, ha így hívtak, pedig nagyon is fájt belül. Volt egy-két jobb érzésű fiú, aki eleinte nem kívánt semmit a vacsoráért; a társadalomról beszélt; szidta az urakat és azt tanácsolta, lépjen be valami szakszervezetbe. Ezek csak később kezdtek elcsalogatni a sötét utcákba, ahol aztán nekem estek, mint a vadállatok. De voltak olyan bő táncnadrágba bujt, kis karimájú amerikai kalapú, csokornyakkendő, ujjakkal dzsesszmuzsikára pattogó fiúk, akik alig várták, hogy lenyeljem az utolsó falatot, máris megmondták a kívánságaikat. Emlékszem: ilyenkor hallgatva, szóra képtelenül mentem mellettük; tudtam, hogy bennük mi dolgozik; itt megyek, gondoltam, jóllakva, a fiú azt számolja, mennyibe is kerültem, s ha még legalább fiú volna, ember, okos, jószavú, de egy ilyennel?... csak egy jót kacagtam, mikor a kis dzsesszsalak megrángatta magán a rövidre szabott kabátját, egyik ujjával kissé föllökte a kalapját (mind egyformán csinálta) s azt mondta: Engem nem fogsz palira, Vera... elment és én is mentem haza. Arra igyekeztem gondolni, hogy jó lusta vagyok, egészen eddig jóllaktam, hát aztán ha ki is adott rám két pengőt... de ezért a két pengőért miket csinált velem a tánciskolában!... a barátai röhögve integettek, hogy a Pistu hogy fogdossa a nőjét.

Lassan híre lett, hogy kieszem a fiúkat; táncolni táncoltak velem, de senkise kísért már haza. Egyedül, éhesen kellett hazatámolyognom. Gondoltam, meddig mehet ez így még velem? Odabent az a vörös Weiszhaupt mindenért engem szid meg; újabban még a hét pengőből is lehúznak egy Caruso-lemezért, amit idegességemben eltörtem. Az anyám faggat, hogy hova teszem a két pengőt hetenként; s olyan áthatóan néz rám, mint egy bíró. Gondolom, miért állsz úgy fölöttem, anyám, inkább vacsorát hagynál a lányodnak, inkább azt és fojtogat a sírás.

- No, csak mondd meg, hogy hova tetted? - kérdi az anyám.

- De ha mondom, hogy eltörtem egy Caruso-lemezt, nem tudja, ki az a Caruso, a világ legnagyobb énekeese volt, meghalt, a lemezei nagyon drágák és lefognak érte öt héten át két pengőt.

- Azt nem szabad, - mondja eltökélten az anyám, - föl kell jelenteni őket. Egy tanulólánynak levonjanak két pengőt?

Akkor délelőtt minden fájt; nem tudtam másra gondolni, csak hogy egy szerencsétlen lány vagyok, a szüleim lehetetlen emberek, feleségül engem nem vesz el valami rendes ember, aztán el is késtem máma, ezzel együtt harmadszor ezen a héten, mert későn mentem haza s nem bírtam magam kialudni... Weiszhaupt még nem szólt érte, egy szakszofonossal tárgyalt a túlsó asztalnál... de most megfordult s egyenesen rámnézett, mint aki azt mondja: no várj csak... oda szerettem volna futni hozzá s azt mondani: Kérem, Weiszhaupt úr, ne bántson, mert meghalok, ne bántson, kérem, könyörgök magának... a szemem előntötték a könnyek s úgy néztem rá... de ő megfordult s most odaadta az ezüstösen ragyogó szakszofont a vevőnek és az az ujjait billegetve befújta.

Mi van énkörülttem, gondoltam közben, miért vannak olyan szülőim, mint amilyenek vannak; miért utál engem Weiszhaupt úr, ahelyett, hogy szeretne? és miért jön minden olyan tragikusan össze, hogy engem rossz lánnyá tegyen?

Tizenegyig nem jött oda hozzám a Weiszhaupt, csak kerülgetett; én éreztem, hogy valami készülődik bennem; a kezeim reszkettek, a lemezeket nem az elejüknél kezdtem el s alig volt türelmem végigvárni, míg lefutnak. Szembefordulva vártam be Weiszhauptot; a kezemmel szerettem volna megtámaszkodni valamibe, hogy jobban kibírjam a szavait, de csak a levegő volt mögöttem.

- Hát, kisasszony kérem, mit gondol maga? Hát ki meri azt megcsinálni, amit maga csinál?

Hangosan mondta, az egész bolt hallhatta, azt is akarta.

- Én itt vagyok huszonhat éve, de még egyszer se késtem el; itt vannak az összes többi lányok... csak maga. Mindig mindenben csak maga.

Úgyis tele voltam büntudattal, úgy utáltam magam, olyan semminek éreztem magam s amit ez a Weiszhaupt mondott, a szívemnek ment, a fejemben mintha egybedobtak volna mindent.

- Maga szemtelen vén disznó, - s feléje fordultam begörbített ujjakkal - nem szégyeli, hogy egy szegény lányt üldöz. Nem gondol arra, hogy heti öt pengőből nem lehet megélni és mi sokan vagyunk. Nem gondol arra, hogy éhesen az ember nem olyan friss, mint maga, a maga négyszáz pengőjével. Hogy én talán éjjel varrok - és itt kitört belőlem a sírás.

Két vidéki vevő jött be: megálltak a boltajtóban és csak bámultak rám. Weiszhaupt megdöbbszent arca hirtelen kegyetlenre változott: - Blamálja az üzletet - s úgy nézett rám, mint egy vadállat.

- Igenis blamálom, - visítottam, - egy ilyen aranybányában nem szégyelnek öt pengőt fizetni egy éhes lánynak, - a vevők felé fordultam, de azok csak bámultak, aztán hirtelen kimentek.

Mindenfelől felém rohantak. Voltak, akik semmit se szóltak, csak riadtan bámultak rám; voltak, akik álszentül megfogták a karom s az öltöző felé akartak tuszkolni. De nékem kedvem jött, hogy kikiabáljam minden kínomat, kedvem jött, hogy egy gramofont vágjak a Weiszhaupt fejéhez, hogy örökre megemlegessen... de az öreg István hajolt az arcomba: - Kisasszony kérem, ne tessék... - nem ért hozzám az öreg szolga, csak messziről kérelt a két kezével: őt szerettem itt a legjobban... szegény olyan nehezen járt már, úgy bólogatott a fejével, úgy tudta magáról, hogy öreg s csak irgalomból tűrik meg itten... az öreg István szavára tünetően abbahagytam a rekedt ordítást s az öltöző felé mentem. Valami csodálatos

erő volt bennem akkor; úgy éreztem, hogy jól cselekedtem s hogy Weiszhauptot örökre megbélyegeztem... ki és mi előtt?... nem ezek előtt a kulik előtt, valami más, nem is a földön lakó érzés előtt. Ekkor gondoltam életemben először az igazságra.

Nagyon jól esett, hogy mint a süket rohantam végig a bolton s Weiszhaupt egészen kivörösödve követett... azt akarta nékem mondani, hogy kidobtak, hogy a hátralékos bérem lefoglalták, mert megsértettem őt... rá se hallgattam s mikor meg akart sérteni valami csúnya, dühös szóval, odaugrottam az üvegajtóhoz s döngve becsaptam az orra előtt.

Fölindultan elsiettem, de később óvatosan visszakémlélődtem a túlsó oldalról. Azt hittem, hogy a gramofon nem fog szólni, de egy röpke időközön, amikor se villamos, se autó nem dörömbölt az utcán: Fleta magas céje hangzott át hozzám, vékonyan és élesen.

Arrébb mentem. A helyemet máris elfoglalták.

Egész nap éhesen csavarogtam akkor. De nem mentem a tánciskolába, hanem már hétkor otthon voltam. Nem szóltam semmit arról, hogy már nem vagyok a hangszerüzletben. Mindenemet az evés kötötte le: töltött paprika maradt déltől s elég kenyeret kaptam hozzá. Erőszakosan kínoztam az agyam, hogyha lehet, hirtelen más szakmát válasszak magamnak s lehetőleg egy biztos címet is mondjak az anyámnak, ahová belépek. Ha akkor nem szól hozzám az anyám, talán sohase jutok erre a gondolatra.

- Na, mi ujság? - kérdezte az ő énekelve lejtő hangján.

Felálltam.

- Nézze, anya én otthagytam a hangszerest.

Oldalt fordította a fejét s kicsit meg is rázta, mint aki nem jól hall.

- No igen, igen, hiába néz... heti öt pengőért nem hagyom magam agyonkínozni. Táncosnő leszek! - Ki mondta ezt? én? a töltött paprikák adtak ilyen bátorságot? És csakugyan az is akarok lenni?

- Azt már nem, - mondta az anyám, - az én lányom sohase lesz táncosnő.

Azokra az estékre kellett gondolnom, amikor egyáltalán semmi vacsora nem várt otthon, csak egy szép nagy söröspohár, amiből annyi vizet ihattam, amennyi csak belémfért... mindazokra a dolgokra, amiket eltértem egy vacsoráért.

- És miért nem? - kérdeztem.

- Hogyhogy miért nem? még ilyet kell egy rendes lánynak kérdezni? - megint az az átható, mélyembe süllyedő pillantás szegeződött rám.

Meg akartam nyugtatni az anyámat, hogy még tiszta vagyok, de máma olyan napom volt, amikor a bánat fölverte a harci kedvemet, olyan napom volt, amikor azt éreztem, hogy a sorsom fordulója van ma!

- Már nekem mindegy, - mondtam s a homlokomon megfeszült a bőr.

Anyám az arcához kapott, mint akinek hirtelen belehasít a fájdalom a fogába: - És mikor? - kérdezte hirtelen.

Ha az anyám úgy szól hozzám, mint István délelőtt... ha valami egyszerű, de azért okos fiú udvarlóm akadt volna, aki elvenne feleségül...

Anyám kérdéseire csak annyit feleltem: - Hát nem tud még eleget. Hagyjon.

S ezzel bebujtam az ágyba és kimerülten elaludtam. Hajnal felé ébredtem föl: a hold is süttött még, de már a nap is kelőben volt; mintha valamit álmodtam volna s az parancsolt volna rám,

hogy öreg, szétmálló hálóingemben a tükör elé lépjek. Még sohasem néztem meg magam alaposabban meztelenül; most izgatottan kíváncsi voltam magamra: hiszen a táncosnőnek gyönyörűnek kell lenni. Leengedtem a hálóingemet és egészen közelhúzódtam a tükörhöz. A sötétségből féhéren rajzolódott ki a testem. Az arcom nyáron szeplős, gondoltam és a szám se szép. Kicsit vékony vagyok, de a lábaim egyenesek és a melleim gyönyörűek. Megsimítottam őket és örültem nekik. A szeplőket el lehet púderezni, a számat majd szépen kiigazítom rúzzsal, a szememre idáig mindenki azt mondta, hogy „csodaszép”. Orron és szájon át szálltak az alvók lélekzetei; ti alusztok, gondoltam, én meg itt állok köztetek meztelenül. Rögtön elképzelttem magam szép estélyi ruhába, arany s ezüst tánccipőkbe... szinte élveztem, hogy fogok tiszta selyemholmikba öltözni, hogyan fogok végigtipogni a lokál parkettjén... s ebben a pillanatban kívántam is a férfit; az öröm megrázott, ha arra gondoltam, hogy nékem kedvesem lesz... de ez a szó nem tetszett... szeretőm lesz... Olyan furcsa voltam magamnak: mintha idáig az éjszakában futkostam volna kétségbeesetten, de most innen a tükörből úgylátszott vissza a fehér testem, mint az odakint is fölkelő nap... világított felém s örömben halk kis táncra perdültem. Táncosnő leszek, táncosnő leszek, mondogattam, s idős hálóingemet, mint valami estélyi ruhát, fogtam össze a testemen. Aztán szép rejtelmesen, mint aki már mindent tud: visszaosontam az ijedten megreccsenő ágyamba...

ÜVEGHÁZ

Sokszor a víz fölé függesztem a hálót és nem bánt, hogy a halak elsiklanak előlem. A fénylő folyó mintha elindítaná iszap lábáról az egyik szigetet, hogy elvigye a másik szigetet. Szerencse, hogy éles szemmel nézem és hangosan megálljt kiáltok! Aztán mégiscsak a fenék felé indítom a kötelet a nyikorgó csigán és mikor kimerítem a hálót, forgatva a vaskart, holdvilág szövi be a spárgát és fojtogatja a bentrekedt halakat.

Nem vagyok szegény: sosem rendeltem még gyöngébb bort, mint a leggazdagabb; talán azért vagytok híres, mert keveset szónokolok, inkább csak a kék pipafüstbe bámulok és a nótákat is befelé, a szívem felé fujom. Aztán még híres lehetek arról, hogy régóta szeretem Máriát és mellőle nem tágitok, mást meg nem csókolok...

De hála Istennek itt van ez az ünnepi nap! Nem kell már sokáig titkolódnom, csak egy-két órát, amíg lakodalmam vendégei beeszik a sok nyalánk süteményt, beisszák a nehéz borokat és az óriás füstöket ledűtik az orruk hegyéről. Nem kell türelmetlenkednem! Jó lehet a kedvem, mert most nemrég csattant el a lakzicsók Mária szája és az én szám között. De amint szédült imádatomban hátratántorodtam tőle, hirtelen: borból, fehér festékből és levegőből valónak láttam, harangvirágokkal a szeme helyén!

- Istenem, - mormogtam - ha máris indulhatnánk, ha már beülhetnénk a csónakokba!

És bizony hirtelen elszántsággal föl is ordítottam: - Gyerünk a csónakokba, ha-hó! hej-hó! dunai halászok!

S jöttek is ők, a nehéz cipőjükbe, s egyik-másik a feje fölött lengette a borospalackot, a harmadik a vállára vetette a gyümölcsöstálat, s néhányan a szívükre szorították a habosrétest.

S az ég és a felhők kiengedték a szelíd, sárgaszemű özet: a Holdvilágot és az csak bámult, bámult a lakodalmásokra és párás nyelvvel megnyalta az arcomat, aztán a víz fölébe hajolt és ivott belőle szomjasan. Apály volt a tengereken!... S a csónakok mintha mélyebbre süppednének, s a sikamlós halak hátán ragadtak volna rajt... hó... ép ilyen volt ez az út, mert csak úgy vitt-vitt bennünket valami, magától úszott minden ladik, s a lampionok sárga, piros és kék karja hasította előttünk a vizet. Aztán előbújt a húros zene is az ujjak közül és a női hangok mögéje sereglettek és a férfi hangok beléjük botoltak, mint a részeg láb cipője.

Nem történt durvaság, csak egyszer hallottam, amint a tökrészeg Karl azt kiáltotta a szőke Kamillájának: - Vigyázz, kiesik a melled! De ők összeillettek és majdhogy föl nem fordították a csónakjukat. Később csöndben siklottunk, én Máriával szemben ültem, piros lampion volt fejem fölött és eveztem, míg ő a vízbe tartotta a kormányzó lapátot és többször odasúgta nekem: - Nagyon szeretlek!

Ilyenkor mindig a számon volt, hátha még azt látnád Mária!... ám mégis csak megvártam míg a Névtelen-szigethez értünk, vele egyirányban.

Bizony hajnalodott már, de égett még a hold is, hiába próbálta kioltani tüzét a harmat: lángolt! és a parthoz ütődő csónakokból kiléptünk. Én a karomra vettem Máriát és így tettek a többiek is. Hiába süppedt a fövény és zsongott utánuk egy-egy nedvesítő hullám: a parton voltunk és káprázhatott a szemünk. Az ám!

S amint ámultak-bámultak: a parton emelkedő üvegházikó teletöltődött holdfénnel és látszott benne a magasra vetett nászágy, bekukkanhattak a csinos konyhába, ahol csempés tűzhely állt: bizony itt nem kellett se ablakot, se ajtót nyitni, ha az ember ki akart nézni a nagyvilágba.

Az ám, ezt az üvegházikót hozattam ide Mária, neked, meg nekem, meg az egész nemzetségünknek; nézd csak (s gyufát gyújtottam) ezek a virágcserepek nappal búzakékek és mindenféle élő virágok ragyognak bennük. S te bolondos, részeg Karl, hiába akarsz a tetőre felmászni: az a piros kémény is tiszta üvegből van, s halljátok-e, télen, télen megüli majd az egész házat a cifra jégvirág és mi itt ebbe a kályhába befűtünk, füstölgünk és le-leolvasztjuk a hideget.

S aztán betódultunk mindannyian az üvegházikóba és kivétel nélkül nagyon nesztelenül jártunk, a mafla Karl lehúzta a koppanó csizmáit és az ő ledér Kamillája sóbálvánnyá vált, majd zokogva az én Máriámra borult, aki pihegett és könnyeket ejtett a harangvirágokból. Nem kaptam föl, csak ragyogjanak az üvegpadlónkon! Majd félénken nyitogatott és csukogatott mindent és furcsa is volt: mert csakúgy sugárzott, fénylett minden.

- Kinyithatjuk az ablakot, bajtársaim, - mondtam.

S a mellettem álló Sigmundhoz fordultam: - Te pedig megszagolhatod a virágokat, ha el nem hinnéd!

- Te meg, Karl, húzz ide egy széket és a szivarfüstöt fújd kifelé, nehogy megbarnuljanak a falak!

Hahota hangzott. Visszaverődött.

De a csodáknak még nem volt vége: hiszen többen kifutottak és szédültek megint, merthogy olyan jól beláttak mihozzánk és bekiálthatták:

- Most gyujtod meg a gyertyákat, Mária!

- Most teszed az asztalra a bort!

No erre újra berobogtak és ittak, ettek, énekeltek, de a poharaikat nem merték a falhoz vágni.

- Odavághatjátok, - szóltam és láttam, hogy Mária megremeg... - még hozzá teljes erőből! - folytattam s mert senki se tette, hát én hozzácsaptam! Széttört a pohár, apró üvegtörpékre, mindenki csodált, mert hátha összetört volna a fal s a ház a fejünkre szakad?!

Mária a fal mellől elővette a söprűt és söpört.

S megint kiáltozták a kintlévők: - Nini, Mária söpri a törmeléket!

S akkor ő odajött hozzám, rámnézett és komolyan mondta: - Ide mindenki belát...

- Igen, - feleltem kótyagosan - itt nagyon is tisztán kell élni, ide mindenki belát. Akár a földek felől, akár a folyóról vagy a szigetről.

S ezen eltűnődtem, eltűnődtem, mert bíz én csak arra gondoltam a házzal, hogy tündéri legyen, s nappal a kék virágcserepekben rózsák üdögéljenek, s a pirosszínű kéményre ráröppöljön a gólya.

S tűnődtem tovább is, pedig erősen hajnalodott és a vízből fölmerült a nap és halvány, piros püspöksüvegek koronázták a hullámokat; s egyenként, istenhozzádot mondván, kiballagtak a halásztársaim, s mi csak ültünk az átlátszó falnál Máriával és láttuk bentről, amint csónakbaszálltak. És ők is látták, hogy búcsút intünk nekik és megöleljük egymást. S a mi tiszteleltünkre felgyújtották a lampionokat újra, míg mások mingyárt a hálót is ráakasztották a csigákra.

Szép volt ám ez így: mert már éledt a nap és még halványan tűzött a hold is... csak ép a tőkrészeg Karl volt csunya, mert mikor Máriát megkértem, hogy üljön az ágy szélére és hallgassa meg szavaimat, beordított a részeg: - Mindent látok!

Erre nékem ki kellett jönnöm, s beúznöm őt a Kamillája mellé a ladikba, s aztán bekiáltoznom Máriának hogyan takarja a falakat az ágy miatt. S így körüljárva a házat, behúzhattam végre a csillogó ajtót és azt mondtam Máriának: - Hallod, most már Karl is elkotródott, már a lampionja se látszik.

Mária erre elnevette magát: - No, - mondta - de a tetőre mégse gondoltál.

- No, - feleltem - ott már a csillagok se nézhetnek be, mert nincsenek is fönt.

S bámultam a kedvesemre, nehéz és boros mellel és mindenféle tündérek táncoltak az üveg-faláról a számba és én visszamondtam azokat Máriának...

TALÁLKOZÁS SZÁZ ÉVVEL

Az országúton jött felém. Csavarogni voltam, szabad vasárnapjaim egyikén. A méhészetet akartam megnézni Gödöllő mellett; rossz helyen szálltam le hozzá s a szikkadt, fénytől zsizsergő úton egy útitársam támadt, aki száz éves. Nem nézett ki többnek hetvennél. Kezében egy nagy fokost mimelő bot volt. Azon óvatos parasztbetűkkel rovátkák.

Megtudtam, hogy ez a bot a magával hurcolt sírfája. Íme, rajta áll az ő neve: Bárány János. Születési éve (1834 január 17), világrajöttének helye: Kál.

S így hosszában a boton ez a vésés: Isten kegyelméből élő.

Beszéde meglepően gyors, egyszerű s elég mélyhangú.

Nem millió ránc halmaza az arca. Csak a tekintete körül ülnek mélyebb barázdák, az idő ekéje hasította a bőrébe. S mintha az ajka elkopott volna, vékony a sok beszéd-től és sóhajtozástól.

- Ezzel a bottal biztosítom magam, ha leesek valahol az úton, hogy tudják, nem kutya dögölt meg, hanem ember.

- Tudom én, mondja s végigpillant rajtam, hogy a fiatalurat érdekli, miként értem meg a száz esztendő-t. Azt hiszem, nincs ennek titka: eddig elkerült a kaszás.

- Ennek a mondásnak meg, hogy Isten kegyelméből élő, megvan a maga története.

Három vármegyét járt be koldulva az öreg.

Ezt a nagy földet úgy ismerte, mint a saját tenyerét. Egyszer hallotta, hogy kidobolnak egy szép hold szőlőt, amin valami kunyhó féle is állt. Elment a főjegyzőhöz: s megmondta: megveszi. Kérdezte tőle a főjegyző: Honnan van magának ilyen sok pénze. - Három vármegyét koldultam végig húsz év óta, innen van. - Mert, mondja a főjegyző, ide be kell vezetnem, hogy miből él, azaz miből szerezte ezt a sok pénzt.

- Gondolkozott kicsit a főjegyző úr, aztán belevágta a tollát abba a tintás flakójába s azt írta be foglalkozásnak: Isten kegyelméből élő.

S most szokott paraszti fordulatot vesz az élete.

Fiával együvé költözik s a menyé nem bírja az öreget.

- Nagyon fájt a szívem a szép földért, gondoltam ott fogok én meghalni, dehát hovatovább odakerültem volna az ólba a malacok mellé. Meg aztán talán ez a hosszú élet titka, sohase bírtam a zsörtölődést. Így ha vándoroltam, a hegyek semmitse szóltak, meg az utak se civakodtak... a menyem meg folyton és mindig... fogtam magam s elmentem újra a főjegyző úrhoz. Adjon ismét ki nekem egy kolduló levelet.

- Hohó, mondta a főjegyző, maga itt harmincmillió koronáért szőlőt vett. Hohó, az ilyennek nincs kolduspasszus.

- De már nézze csak meg nagyságos főjegyző úr, hogy miből vettem én azt: Isten kegyelméből, úgy áll az ott. Én nem bírok a fiammal veszekedni, meg a menyemmel. S ha meg ki akarnám üzni őket onnan, még elemésztene nekem, hogy rájuk jusson. Mert a fiam úgy szereti azt a földet, hogy még a port is sajnálja, amit elfúj a szél. Ezért hát gondolom, hogy megintcsak nekiindulok s járom majd a három megyét. S az Isten kegyelméből nem akarok én már szőlőt, csak egy kis koporsóra valót, meg, hogy eljöjjön a pap.

- Nincs énnékem azért panaszom. Csak éljen a fiam a földön s ne mondja, az atyám nem hagyott rám semmit. Ha ő olyan hitvány, hogy el bírja venni a százéves atyjától ezt a kis

földet, legyen neki. - Maga úgyis azt csinálta, nem lesz az újra nehéz, mondja... így küldött el koldulni... de nincs énnekem mégse annyi bajom, mint a fiamnak. Ad nekem a fiatalúr is úgy-e ezért a kis beszédért valamit a koporsómhoz? aztán majd találkozom másokkal is, ki ad valamit, ki nem ad semmit.

És szétnéz a tájon. Fönn az égen, szelid bárányai legelnek: a felhők. A fákon nesztelenül nőnek a gyümölcssei. Amott lassú harapással fejős barmok bolyongnak előbbre: odabotoz hozzájuk s a kis kék lábaskába tejet kap tőlük. A hegyek hallgatnak körülötte, az utak nem civakodnak a lába alatt.

Ott meri hagyni száz éves fejjel azt a vagyont, amit száz év alatt szerzett meg: a hold szöllőt. Száz éve koldus, de mégis szabadabb minden gazdagnál.

Isten kegyelméből élő, igazi, bátor emberfajta.

Szóródó, hintődő, mint a fenyőfák virágpóra; csak élni akar, lélekzeni, amíg csak lehet. Nem spekulál fegyverrézsvényre s nem izgul, hogy a lakói fizetnek-e; ősidők embere, kései nyom, ritka, édes példány. S az ember feléjük leheli az isteni ígét: Szaporodjatok és sokasodjatok, mint a tenger hala és az ég csillagai.

S amire olyan kíváncsi volt az ember a nyüzsgő, zsongóbongó méhek társadalmára... ez az igyekvő fajta ellenszenvessé lesz, értelmetlenné, nem tetszik, a kicsinyesség, az emberi zsugoriság mintaképe, a sok-sok ezer méhhel teli kaptár. A méhzümmögés emlékeztet a gépek bűgására; a fejük tompa, mint a dum-dum golyó; szorgalmuk: kufárok ijedt harácsolása, az ember gyávasága, pénzgyűjtő mohósága.

S köztük ragyogva jelenik meg nekem: a százéves, az Isten kegyelméből élő koldus, aki bátor, igaz, mint maga a felelőtlen élet. Sőhaj és tünemény bennem. A valóság álma. Száz éves? Tízezeréves vágya az embernek, aki látja, hogy a rend, a hossz és a bessz, a kereskedés, a zsugorgatás kapkodása, véres háborúkon rángatja át az életet, amíg fájdalmaitól s természetellenességétől meg nem őrül az egész emberiség.

HOLD UCCA

A Bagoly-utcában még senkise jár. Mint török pipa füstje üli a hajnali szürkesség. Néha a nevető villanylámpák megmozdulnak a szélből; s az árnyékuk is. Olykor egy-egy cigarettavég zizegve megkarcolja a flasztort vagy arrébb lők valami útjába került apró kavicsot. Mint csikorgó mennydörgés nyílik föl a 14. számú polgári ház ajtaja. S egy zsúfolt termetű polgár: Majzik nevű - kezében söprű, szájában alvó pipa, amelynek csak dohányízét szívja füst helyett - hatalmasan bevágja maga mögött a kaput. A levegő akár az ideges ember: megremeg. Majzik a közeli házak portásainak küldte ezt a dörgést: közli velük, hogy a háziúr Majzik már fönt van, s ti, egy másik háziúr megtúrt szolgálai még heverték az ágyban, köhögők, forgolódtok, aztán kijöttök mosdatlanul beleásítani és nyujtózni a hajnalba.

Egyedül és szorgalmasan csak Majzik úr seper. Odabent, Agáta, a neje, főzi a kávé. Fiuk, a Vince: egy barnatollú kövér tyukot hoz be anyjához a konyhára. Agáta rögtön belenyúl hátulról a jószágba, megtapintani, hogy van-e benne tojás?

Kicsit sokáig tart a vizsgálat, mert Agáta szeme a négerfejekkel buzogó, forni készülő feketekávé van.

- Tojni fog ez, - mondja Vincének bízaton.

- Akkor hozom a másikat. Azt a búbos-szürkét, - feleli a fiú.

- Hozzad, - mondja neki az anyja.

De Vince előbb kinéz a néma utcára. Apja a dohány füst nélküli pipát szopja a csöndben és Vince azt érzi, hogy ő is ugyanígy fog pipázni, ha majd egyszer rászánja magát. Így fog állni söprűjére támaszkodva a hajnalban és ajkbiggyesztve fogja lesni, hogy milyen későn bújnak elő ágyaikból a lusta, lomha házmesterek.

Odamegy apjához s mondja neki: Mára már tojik a barnatyúk!

Majzik apa: - Figyeld, nehogy elszórja. - Hallgatnak.

- Megvan - örvend fel hirtelen az apa, - meg a' - s ingatja a fejét.

Elmosolyodik. Valamit tapogat a kabátja alján. Fálnak düti a söprűt, aztán a két kezével óvatosan fölfelé kezd valamit nyomni a bélés zsidvására közül. Egy kis nikkel inggomb csillog a körmei között.

Két hete tűnt el ez a törpe inggomb; seholy volt; hat fillér az ára... eltűnt és lám most: megvan!... lecsúszott egy csöpp lyukon a kabátzseb alá, belekeveredett e sötét ország vattabolyhai és cérnaszálai közé. - Hat fillér, - mondja Majzik.

Másolhatatlan az arca. Az Úr, ha mondaná valakinek: megmentettem hat bolygót, tízmilliárd embert s utána elégedett arccal támaszkodna világkormányzó botjára... talán neki lenne olyan öröme, mint Majziknak, mikor újra s újra elismétli: megvan a hatfilléres nikkelgomb.

- Beviszem most a szürkét a konyhára, hátha van neki is tojása - jelenti Vince.

- Vidd és mondd meg, hogy a gomb... megvan.

A fiú is becsapja a kaput. Disznóság, négyet ver nemsokára a harang és még szundítanak azok a házmesterek.

A szürke, puhatollú tyúk van soron. Ilyenkor hajnalban kell ám kivizsgálni a tyúkok hátulját, mert később a rendetlen szárnyasok, tojással a farukba, elbújhatnak, akár csak az inggomb, valahova, de amíg az inggomb mégis csak a papa kabátjába bújt el, egy ilyen tyúk kikeres

valami érthetetlen zugot, amelyet csak rabló patkány látogat, éles fogával kiharapva, apró nyelvével pedig kihamzsolva a tojást...

A tyúkketrec enyhén bűdös s Vince a sötétben kicsit fölrugja a jószágok ivóvizét... kicsit bevizeződik tőle a lába: no tessék, most nedves lett a zoknya. Vagy csak képzelem? Odanyúl. Csakugyan. Már hányadszor történt meg vele ugyanez. Különös. Rálegyint a szürke tyúkra s az tyúkmódra fölised.

- Mit mondasz? - susogja Vince, fülel és mint a mazsolának, olyan lesz az arca. Csodájó a tyúkok danolható litániáját hallgatni, lesni a verébkék csittentéseit, bámulni a kutyák delejes szemét és gyakran érthetetlen állatmozdulataikat. Mindig melegséget érez ilyenkor: olyanok ezek az állatok, mint ők maguk, de ők valamivel okosabbak náluknál.

Benyit a konyhába.

- Megvan a nikligomb.

- Hat fillér - mondja Agáta.

- Na? - kérde kíváncsian Vince s odatozza a szürke tyúkot.

- Hét fillér - feleli gépiesen Agáta, mert csakugyan van tojása ennek is.

- Tizenöt tyúk van s ha mind tojna máma, tízszer hét hetven, ötször hét harmincöt - mormogja Agáta, - összesen egy pengő és öt... És hogy mibe kerülnek a tyúkok naponta?

Kiló kukorica 20 fillér, az ivóvíz talán fél fillér: - nem is mint az a... tudod már kicsoda - mondja Agáta, - az a munkanélküli ott a tizenhétben, aki galambokat tart, nyolcat, mert szereti nézni őket... ahelyett, hogy tyúkokat tartana s a nyolc tojást megenné ebédre a családjával.

Bejön az apa is.

- Megvan anya az inggomb.

- Hát hol volt?

- Itt. Ni. Lyukas a zseb. Nem varrtad meg.

Majzik úr arca szigorú. Hátha tíz fillért tett volna ebbe a rossz zsebbe s az lecsúszna, kiesne... szóval ez rendetlenség.

Agáta belátja a vétkét. Máris gyűszű kerekedik az ujjára, kislányos félsz ül az arcán és sebtében odaszól a fiának: - Nézd meg te is a zsebeidet.

- Az én zsebeim jók - feleli a fiú. Ez az apjának szól: ő nem lyukasztja ki olyan hamar a kabátzsebeket.

Majzik ránéz: - Majd ha te viselsz egy kabátot harmincöt évig, akkor hencegjen annyira.

- Én nem hencegek - mondja a fiú. - De az én zsebeim még jók.

- Van már kint valaki az utcán? - kérde Agáta.

- Van - mondja Majzik, - kijött egy vice, első dolga volt leköpní a saját járdáját, aztán cigarettát csinált, még egyet köpött és elkezdett nyújtózni. A fele piszok meg ott maradt. Megnéztem ám.

Elhallgat. Az óra fél ötöt nyöszörög s megrántja csüngő láncait. S nehezen, öreg rugóval zihál tovább. Fél hatig nem esik szó. Vince ezalatt fogja a kőport és fényesíti a tűzhely széleit. Az apa átköti a foszló söprűt, míg szipog hideg pipájából.

- Vasárnap van - mondja a fiú, Ez megint olyan döfésféle az apjának. Minden vasárnap odamondja: Vasárnap van! vagyis az a nap, amelyik legtöbbet beszélteti Majzikékat a léha

emberekről. Ugyanis a bolyhó népek, még éltesebb férfiak és nők is: botot vesznek a kezükbe, nagy, otromba cipőket a lábukra és áthágnak hegyen-völgyön... tarisznyájukba nyúlnak, ha éhesek, palackukat szopják, ha szomjaznak. De mennyi pénz egy ilyen kirándulás és mennyi cipőtálp! S minő botorság mászni, mikor az ember símán lemehet a Bagoly-utca végéig, ahol folyó hömpölyög s fel a másik végére, ahol virul a zöld hegy. Mennek, másznak, kipirulnak, náthát kapnak... De Vince ezen a napon mindig odamondja, hogy vasárnap van. Mégiscsak fiatalember ő, s ezen a napon joga van erre emlékeztetni szülőit. A fiúk máma lányokkal járják a buja erdőket s ha akarják, átölelik egymást.

- Úgy, vasárnap van? - ismétli dörmögve Majzik, - persze... egész héten fárad az ember s a hetedik napon se pihenjen.

- Akár az Örökkévaló - egészíti ki vékonyan Agáta asszony ura beszédjét.

Majzik elismerően néz Agátára. És le is ül pihenni a hetedik napon, hogy elgondolja hat napi munkáját. Mennyire várja ő, hogy múljanak a napok, elseje legyen, amikor is a másik ház lakói beküldik a pénzt. Van valahol harminc hold földjük is bérbe: onnan is milyen fáradságos bevárni a bért. Milyen keserves a kutatás: hol lehet legolcsóbban beszerezni valamit. Hetenként bejárni sírni az adóhivatalba. S főleg: nézni más emberek tunya, lusta életét!... a hetedik napon ezekután pihenni muszáj. Lám, ma ki lehetne menni este a folyópartra. Van ott egy kocsmá, ha az ember megáll a közelében, éppen olyan jól hallja a cigányok muzsikáját, mintha beülne. Ez is pengőnyi takarítás. Ez a legjobb, legnagyobb érzés Majzik úr életében, bibliája néki az a könyvecske, amibe évek óta azt jegyzi föl, hogy mit spórolt meg naponta.

Mert például ma reggel is szívesebben megtömte volna a pipáját, viszont mégse tömte meg... maradt három fillér haszon fölírásra... s ha este lemennek a folyópartra, ha bemennének a kocsmába, hármuknak fél liter bor kellene: ez ötven fillér, egy sóskifli: nyolc, tíz a pincérnek... fölírni, tiszta haszon - rándul meg az ösztön Majzikban. Lemennek bizony este és egy spórolással több lesz a könyvben! A nyereséget aztán össze szokták adni: elől Majzik úr, a neje és a fiú, aki így tanulja meg, hogy mennyit lehet keresni azzal, ha nem ad ki semmitse az ember. Aj, s ha még Majzik úr be merné vezetni, amit titokban néha-néha elgondol: egy-egy csinos kislány után való vágyát és az arra szükséges óriási összeget. Ha minden héten legalább egyszer ezt is fölírhatná: mindenható, úgy suttoják, hogy legalább három pengőbe kerül az ilyen éltesebb s nem a legjobban öltözött úrnak. S ha Agáta is bevezetné egy-egy ruháról való álmát és Vince, amit az a mondás takar, hogy vasárnap van!

- Este lemegyünk a folyóhoz sétálni - mondja Majzik.

- Komolyan mondod ezt, Ignác? - kérdi a felesége.

- Komolyan mondom.

- Lemegyünk este a folyóhoz sétálni? - kérdi Vince.

- Este aztán lemegyünk - ismétli Majzik.

Ülnek. Egyik nézi az ablakot. Az eget, amely gyöngéden díszíti magát ezüsttel, szinte női a szépsége, mint egy tánc közben hevülő lányé - nem nézi. Semmi köze hozzá Majziknak. Ellenben itt az ablakon repedezik a gitt. Hü! a nyár végére kiadhat majd tíz fillért ablakgittre. Vince az ajtó sárgaréz kilincsét nézi. Hü! milyen hosszúkas alakú és mégis gömbölyű. Milyen idős és mégis milyen fényes. Multkor lenyomta hirtelen, hogy megütötte őt, mikor visszapattant. Alatta a kulcslyuk van. Mostanában elég jó a zár, de a mult télen homok került a rugói közé... mennyit kellett vele kínlódnia. Egyszer el is vészett a kulcs! Valahogy belekerült a törlőrongyba és ott akadtak rá napok múlva. Hogy keresték, hányszor voltak a közelébe, de a kulcs nem szólt s nem esett le a földre. Hagyta, hadd izguljanak öt napig, türte, hogy Majzik az esztét tényleg, reszketve a lakatos számlájától.

Vince elmosolyodik. Milyen jó, hogy megvan a kulcs. De most, hogy ne unja magát, majd megvizsgálja a villanyórát. Abban van egy kerék. Ha, néha, fölgyújtják a villanyt, az forog, Vince már régóta spekulál, hogyan lehetne úgy égetni a villanyt, hogy ez a kerék: piros és ezüstszínű - ne kerengjen... Ha így bedugnék oda egy szöveget... igaz, de hogyan dugnám be, mikor nem tudom kinyitni az órát... csuda nehéz valamit kitalálni... gondolata elhagyja az órát, mert odakint fölharsan az egyik tyúk kotkodácsolása.

Agáta, amint ölébe ejtett kézzel ül: ezt várta, hogy a barna végre tojni fog. Minden idegszálával figyelte órák óta a kinti csöndet s most fölsóhajt és kisiet a tojásért. Hogy jó levegő van kint, május, az neki semmi. Csak a tojás. Hét fillér megint. Nem is úgy, mint a munkanélkülínél, ahol fehér galambok búgnak, csókolódnak az ereszen...

Most, a kapu kémlelőlyukán át észreveszi a köpönyeges fiút. Olyan idős lehet, mint Vince, de majdnem lábfeijig érő köpenyt visel, amelyet mint valami színész von össze magán. Ahogy a köpenye cipőjéig ér, úgy omlik göndör haja le egészen a nyakáig. Ezt a haját aztán hagyja, hadd fésülje a szél, valamiként nyakkendőjét se kötözi meg más, csak valami kósza, hanyag fuvalom. Az áll itt, aki egész utca csodájára hol a hegyek felől érkezve tűnik föl, hol a folyóparton csavarog. Járás közben némán és peckesen néz le az olyanfajta emberekre, mint a Majzikék.

Nézi Agáta ezt az ideges fejet, haját s nem érti, hogy ezt is anya szülte. El se bírja képzelni, mi foroghat egy ilyen ember fejében. Nosza, most itt beszél egy hölgygel, az is olyan kótyagos, mint ő; gyertek csak ki apus, fiú, gyertek csak, itt áll a köpönyeges, halljuk végre, mit beszél.

S a család, ki-kipillantva nézi a köpönyegest és hallgatja. Nem tudják mi a foglalkozása, kinek a fia, miből él, hallga, majd kiderül.

- Heh, he - mondja a köpönyeges -, gondolja, Adél, hogy én törődök a világgal? A nagy emberek mindig a tömegen kívül álltak. Multkor is, kérem, megyek elmerülve, utca-utcára vonz engem, a szél belefúj köpenyembe... de én csak gondolkodom valamin, őszintén szólva azt se tudom min, ámbár mégis valami különös, különös, éteri dolgon... S egyszer csak felnézek, a szemem emelkedik s meglátok kérem egy táblát, amin ez áll: Hold-utca... Állok, mint aki részeg s életem minden furcsaságával azt tuttogom magamban: Hold-utca... Hold-utca... óh! ez a te tájad talán, ide való vagy, így felelt a sors néked egy hirtelen felbukkanó utcanévtáblával, akkor, amikor bizár, nevén nem nevezhető érzéseidnek gondolati élete sem volt... Hold-utca! rádlépni és menni, menni, rajtad, végig, végtelenül!

Majzik ellenállhatatlanul elkezdett röhögni. Bár szája elé tette hatalmas mancsát, kihallatszott mögüle a hihíhi s bár Majzikék szétrebbentek a kémlelőlyuk látószöge elől, a köpönyeges így szólt hangosan: - Valami barom röhög itt a kapu mögött... kérem, Adél, gyerünk tovább filozofálni.

Majzikék bevonultak a konyhába. Ott aztán elkezdett az öreg megnyugodott lelkiismerettel röhögni. Hát ilyenek a többi emberek? Hold-utca! a Hold-utca! Hát ilyen hülye? Hát ezekért a szavaként járkál úgy, mintha tudja az ég, kicsoda, micsoda lenne.

- A Hold-utca! A Hold-utca!

Hogy mi mindent nem tuttognak erről a fiúról az utcában. Hogy mióta fürta és nyugtalanította az ő fejüket is: ki lehet, mit gyárt, mivel foglalkozik: hát a Hold-utcával. Biztos ilyesmiről beszél, mikor más köpönyegessel úgy föl-alá sétálnak a Bagoly-utcán! Még egyszer képes rá s csakugyan fölmén a Holdba... Ebéd van.

- Na adj egy kis Hold-utcai levest.

- Adok - feleli Agáta.
- Hát te mikor mész a Hold-utcába? - kérdi apa a fiától.
- Majd elmegyek egyszer - mondja Vince.
- Hát ilyesmiket beszélni - teszi hozzá Majzik... Esznek.
- Na - kérdi Agáta -, most már hagyjuk azt az ízét. Nincsen a levesbe zeller. Jó azért?
- Hold-utcai - böki oda Majzik...

Este van. A Bagoly-utca fölött ragyog a Hold. Mint balzsam a sebet, ma úgy érinti szép fénye a házakat. Mintha egy tündérnek aranytükre lenne, hogy megnézhessék magukat benne a bolond köpönyegesek. Mintha két ájtatos liliom kéz nyujtaná magosba a Holdat. Nézi a Hold az alvó Majzikékat: három szuszogó húspaca az ágyban. Voltak ingyen muzsikát hallgatni... a tojás csak tizennégy lett... a búbossal valami baj volt, nem szereti már a kakas... Agáta majd beszél a Jancsi kakassal, hogy szeresse ismét a búbost, mert ez napi hét fillért jelent... de a kakas kukorikol Agátára s megcsípi a mellén... Majzik úr suttyomban három pengőt ad egy kis nőnek, aki azt mondja neki cirógatva: apus!... a fiú az asztalra üt: - Vasárnap van! dörgi mint egy ágyú, rajta is rövid nadrág van, bot a karján, hátizsák a vállán, indul a buja erdőbe... ha legalább erről álmodnának, de ők nem álmodnak semmit. Minek az? az ember azért fekszik le, hogy nyugodtan aludjon.